

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

**2000 YILI SONRASI KAMU HARCAMALARININ
FİNANSMANINDA VERGİ GELİRLERİNİN PAYI:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERAP SEDA KULAY

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selim ERDOĞAN

Gaziantep, Ocak 2025

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANA BİLİM DALI

Tezin Başlığı: 2000 Yılı Sonrası Kamu Harcamalarının Finansmanında
Vergi Gelirlerinin Payı: Türkiye Örneği
Adı ve Soyadı: Serap Seda KULAY
Tez Savunma Tarihi: 07/01/2025

Prof.Dr. Selim ERDOĞAN danışmanlığında hazırlanan bu tez tarafımızca okunmuş,
kapsam ve niteliği açısından oy birliği ile bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul
edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası:

Prof.Dr. Selim ERDOĞAN (Jüri Başkanı)

Doç.Dr. Yusuf BOZGEYİK

Doç.Dr. Zeynep KÖSE

Bu tezin gerekli şartları sağlayarak yukarıda belirtilen jüri tarafından Yüksek Lisans
tezi olarak kabul edildiğini onaylarım.

Prof.Dr. Selim ERDOĞAN
Enstitü ABD Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof.Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Serap Seda Kulay

Öğrenci Numarası: 220564111006

Tezin Savunma Tarihi: 07/01/2025

ÖZET

2000 YILI SONRASI KAMU HARCAMALARININ FINASMANINDA VERGİ GELİRLERİNİN PAYI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

KULAY, Serap Seda

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selim ERDOĞAN

Ocak-2025, 85 sayfa

2000 yılı sonrası Türkiye’de kamu harcamalarının finansmanında vergi gelirlerinin payı, kamu maliyesi politikalarının etkinliğinin ve ekonominin genel performansını yansıtan önemli bir gösterge olmuştur. Bu dönemde, kamu harcamalarının büyük bir kısmı vergi gelirleri ile finanse edilmiştir. 2000 sonrası dönemde Türkiye’de vergi gelirleri reel anlamda artış göstermiştir. Bunun temel nedenleri ekonomik büyüme ve dolaylı vergilerin oranlarında yapılan düzenlemelerdir. Vergi gelirleri ve kamu harcamaları arasındaki uyumsuzluğu azaltmak için gelir artırıcı ve harcama azaltıcı politikalar dengeli bir şekilde uygulanmalıdır. 2000’li yıllar Türkiye ekonomisinin yapısal dönüşüm yaşadığı bir dönemdir. Özellikle 2001 ekonomik kriz sonrasında uygulanan güçlü ekonomi politikaları ve reformlar, kamu maliyesi üzerinde etkili olmuştur. 2000’li yılların başında yüksek bütçe açıkları görülse de uygulanan mali disiplin politikaları sayesinde bütçe açığı azalmıştır. 2003-2013 yılları arasında bütçe açıkları kontrol altına alınmış ancak 2016 sonrası artan sosyal harcamalar ve yatırım harcamaları nedeniyle bütçe açığı tekrar yükseliş eğilimine girmiştir. Türkiye’nin kamu harcamalarının finansmanında vergi gelirlerinin etkinliğinin artırmak ve mali sürdürülebilirliği sağlamak mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu harcamaları, vergi gelirleri, bütçe dengesi, ekonomik dalgalanmalar, bütçe açığı.

ABSTRACT**SHARE OF TAX REVENUES IN FINANCING PUBLIC EXPENDITURES
AFTER 2000: TURKEY CASE**

KULAY, Serap Seda
Master Thesis, Finance Department
Thesis Advisor: Prof. Dr. Selim ERDOĞAN
January-2025, 85 pages

Following the year 2000, the proportion of tax revenues in financing public expenditures in Turkey has become a significant indicator of the effectiveness of public finance policies and the overall performance of the economy. During this period, a large part of public expenditures were financed by tax revenues. In the years after 2000, tax revenues in Turkey increased in real terms. During this period, a large part of public expenditure was financed by tax revenues. In the years after 2000, tax revenues in Turkey increased in real terms. The main reasons for this are economic growth and adjustments in indirect tax rates. In order to reduce the imbalance between tax revenues and public expenditure, measures to increase revenues and reduce expenditure should be implemented in a balanced manner. The 2000s have been a period of structural change in the Turkish economy. Public finances had been affected by the strong economic policies and reforms implemented, especially after the economic crisis of 2001. Although high budget deficits were observed in the early 2000s, the budget deficit declined as a result of financial discipline policy implemented. Budget deficits were brought under control between 2003 and 2013, but after 2016 the budget deficit started to increase again due to higher social and investment spending. It will be possible to increase the efficiency of tax revenues in the financing of public expenditure in Turkey and to ensure the sustainability of public finances.

Keywords: Public expenditures, tax revenues, budget balance, economic fluctuations, budget deficit.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2. 1. Yıllara Göre Toplanan Vergi Miktarı	18
Tablo 2. 2. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesinin GSYH'a Oranı.....	21
Tablo 2. 3. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	22
Tablo 2. 4. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	32
Tablo 3. 1. Merkezi Yönetim Bütçe Finansmanı.	47
Tablo 3. 2. Merkezi Yönetim Bütçe Finansmanın GSYH'a Oranı.	49
Tablo 3. 3. Merkezi Yönetim Bütçe Finansmanı	50
Tablo 3. 4. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	62
Tablo 3. 5. Merkezi Yönetim Bütçe Harcamalarının GSYH'a Oranı.	64
Tablo 3. 6. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi.	66
Tablo 3. 7. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri.	69

KISALTMALAR

KDV: Katma Değer Vergisi

ÖTV: Özel Tüketim Vergisi

TL: Türk Lirası

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

MTV: Motorlu Taşıtlar Vergisi

GİB: Gelir İdaresi Başkanlığı

AR-GE: Araştırma-Geliştirme

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

COVID: Koronavirüs Hastalığı

OECD: Organisation For Economic Co-Operation And Development
(Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLOLAR LİSTESİ	iii
KISALTMALAR	iv
İÇİNDEKİLER	v

GİRİŞ

A.Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
B.Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
C. Araştırmanın Yöntemi	3
D.Literatür Taraması	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VE VERGİ GELİRLERİ

1.1.Kamu Harcamaları Kavramı	5
1.2. Kamu Harcamalarının Önemi	6
1.3. Kamu Gelirleri	7
1.3.1.Vergi	8
1.3.2.Harçlar	9
1.3.3.Resimler	9
1.3.4.Şerefiye	10
1.3.5.Parafiskal Gelir	10
1.3.6.Borçlanma	11
1.3.7. Para ve Vergi Cezaları	12
1.3.8. Fon Gelirleri	12

1.3.9. Mali Tekel Gelirleri -----	12
1.3.10. Emisyon ve Devalüasyon Gelirleri -----	13
1.3.11. Mülk ve Teşebbüs Geliri -----	14
1.3.12.Özelleştirme Gelirleri -----	14
1.3.13.Zorunlu Olmayan Borçlar -----	14
1.3.14.Yardım ve Bağışlar -----	15
1.3.15.Diğer Gelirler -----	15
1.4.Kamu Harcamaları Vergi Gelirleri İlişkisi -----	15
1.5.Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması -----	16

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 2000 YILI SONRASI VERGİ GELİRLERİ

2.1.Vergi Türleri.-----	19
2.1.1. Dolaylı Vergi ve Dolaysız Vergi Kavramları-----	19
2.1.2.Dolaylı Vergiler-----	24
2.1.2.1. Katma değer vergisi-----	24
2.1.2.2.Özel tüketim vergisi -----	25
2.1.2.3. Gümrük vergisi -----	26
2.1.3.Dolaysız Vergiler-----	27
2.1.3.1. Gelir vergisi -----	27
2.1.3.2.Kurumlar vergisi -----	29
2.1.3.3.Motorlu taşıtlar vergisi -----	30
2.1.3.4.Veraset ve intikal vergisi-----	30
2.1.3.5.Emlak vergisi -----	31
2.2.Vergilemenin Amaçları-----	39
2.2.1.Mali Amaç -----	39
2.2.1.1.Kamu hizmetlerinin finansmanı -----	39
2.2.1.2.Bütçe denge ve sürdürülebilirlik -----	40
2.2.1.3.Mali istikrar -----	40
2.2.1.4.Kaynak yönetimi ve dağılımı -----	40
2.2.1.5.Toplumsal adalet -----	40
2.2.2.Mali Olmayan Amaç -----	41

2.2.2.1.Çevresel politika amaçlarına ulaşma -----	41
2.2.2.2.Sosyal politika amaçlarına ulaşma -----	41
2.2.2.3.Endüstriyel politika ve rekabetçilik -----	41
2.2.2.4.Kamu sağlığı ve güvenlik-----	41
2.2.2.5.Sosyal davranışları etkileme-----	42
2.3.Vergileme İlkeleri -----	42
2.3.1.Eşitlik İlkesi-----	42
2.3.2.Adalet İlkesi-----	43
2.3.3.Ekonomik Verimlilik İlkesi-----	43
2.3.4.Basitlik ve Şeffaflık İlkesi -----	43
2.3.5.Ekonomik Yeterlilik İlkesi-----	43
2.3.6.Uygunluk İlkesi-----	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE KAMU HARCAMALARI VE VERGİ GELİRLERİ ANALİZİ

3.1.Kamu Harcamaları -----	59
3.2. Vergi Gelirleri-----	60
3.3.Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin Karşılaştırılması -----	60
3.4 Türkiye'de 2000 Yılı Sonrası Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin Gelişimi.....	61
3.5 2000 Yılı Sonrası Kamu Harcamaları -----	61
3.6. 2000 Yılı Sonrası Vergi Gelirleri-----	65
3.6.1. Türkiye'de Vergi Gelirlerine İlişkin Göstergeler -----	79

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR -----	82
ÖZGEÇMİŞ -----	86
VITAE -----	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu çalışmada kamu harcamaları ve yıllar itibariyle gelişimi, vergi gelirleri ve yıllar itibariyle gelişim incelenecektir. Çalışma sonucunda kamu harcamalarının vergi gelirleriyle finanse edilen kısmı ne kadardır? Bununla ilgili optimum seviyeye gelmek için neler yapılmalıdır? Gibi sorulara cevap aranacaktır.

Kamu kesimi harcamalarının finansmanı vergilerle karşılanır. Kamu harcamalarının kaynak dağılımı ve üretim üzerinde gelir dağılımı üzerinde istihdam düzeyi üzerinde iktisadi büyüme ve kalkınma üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu çalışmada mevcut literatüre ilave olarak vergi gelirlerinin alt bileşenleri ile kamu harcamaları arasındaki nedensel ilişkiler incelenmiştir. Kamusal ihtiyaçların sağlanması için bir takım harcamaların yapılması diğer bir ifade ile bu ihtiyaçların karşılanması için alınan mal ve hizmetlere birtakım ödemelerin yapılması gerekir ki bu harcamaların genel adı kamu harcamalarıdır. Devlet kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla vergi toplamaktadır. Devlet kamu harcamalarının büyük bir kısmını vergiler ile finanse etmektedir. Vergi devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu tüzel kişilerin egemenlik gücüne dayanarak mali ekonomik ve siyasi amaçlarla yükümlülerden mali güçlerine göre bireysel karşılığı olmaksızın kanunlara uygun olarak ve hukuki cebir altında alınan parasal ödemelerdir.

Kamu harcamalarının ne kadarının vergi gelirleri ile finanse edildiği ülkenin ekonomik yapısına, mali politikalarına, bütçe durumuna bağlı olarak değişir. Genel olarak bu oran kamu gelirleri içinde vergi gelirlerinin payını ifade eder ve ülkeden ülkeye farklılık gösterir.

Türkiye’de vergi gelirleri kamu gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturur. Genellikle merkezi yönetim bütçe gelirlerinin %70-85 i vergi gelirlerinden elde edilir.

Geri kalan kısım ise çeşitli gelir kaynaklarından (örneğin; harçlar, cezalar, özelleştirme gelirleri, fonlar, dış borçlar gibi)finanse edilir.

Gelişmekte olan ülkelerde vergi gelirlerinin kamu harcamalarını karşılama oranı daha düşük olabilir. Bu genellikle düşük vergi tahsilatı oranları ve daha geniş bir kayıt dışı ekonomi nedeniyle olur.

Gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının büyük kısmı vergi geliri ile finanse edilir. Bu oran genellikle %80 in üzerindedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde vergi tabanı daha geniştir ve vergi tahsilat oranları daha yüksektir.

Kamu harcamalarının vergi geliri ile finansmanını artırarak daha sürdürülebilir bir bütçe yapısına ulaşmak için atılabilecek adımlar ekonomik, mali ve yapısal reformları kapsar. Vergi tabanını genişletmek, vergi tahsilatını etkinleştirmek, vergi adaletini sağlamak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek, kamu harcamalarında etkinlik ve verimlilik, vergi bilincini artırmak, uluslararası iyi uygulamalardan faydalanmak gibi adımları kapsar.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Türkiye’de kamu harcamaları ve bunların finansmanında önemli kalem olan vergi gelirleri analiz edilerek, bunların yıllar itibariyle gelişimine bağlı olarak öneriler ortaya koymaktır.

Türkiye’de kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin yıllar içindeki gelişimini analiz etmek kamu maliyesinin sağlığı ve sürdürülebilirliği hakkında önemli bilgiler sunar. Kamu harcamalarının yapısı ve gelişimi; kamu harcamaları devletin toplumun refahını artırma ekonomik büyümeyi destekleme ve kamu hizmetlerini sağlama gibi amaçlarla yaptığı harcamaları ifade eder. Kamu harcamaları özellikle 2000 li yıllarda sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarındaki genişleme ile hız kazanmıştır. Son yıllarda alt yapı projelerine yapılan büyük yatırımların yanı sıra soyal harcamalarda artış göstermiştir. Faiz harcamalarının bütçe içindeki payı ekonomik büyüme ve borçlanma politikalarına bağlı olarak dönemsel dalgalanmalar göstermektedir.

Kamu harcamalarını GSYH içindeki payı genellikle %30-35 arasında değişmektedir. Bu oran kriz dönemlerinde artış gösterebilir. Vergi gelirleri kamu

harcamalarının temel finansman kaynağıdır. Türkiye’de vergi gelirlerinin analizi vergi yapısının gelişimi ve değişimini anlamak için önemlidir.

2000’li yıllarda vergi sisteminin modernleşmesi ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele amacıyla çeşitli reformlar yapılmıştır. Dolaylı vergi toplam vergi gelirleri içindeki payı %60-70 seviyelerinde olup bu oran gelir dağılımı adaleti açısından eleştiri konusu olmuştur. Doğrudan vergilerin payı ise görece düşük kalmıştır. Bu vergi tabanını genişletilmesi ihtiyacını göstermektedir.

Kamu harcamaları genellikle vergi gelirinden daha hızlı artmıştır. Bu da bütçe açıklarına yol açmıştır. Bütçe açıklarının finansmanı için borçlanma oranı artmış bu da faiz harcamalarının yükselmesine neden olmuştur.

C. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmaktadır. Literatür taramasında, daha önce yapılan nicel ve nitel çalışmalar incelenmiştir. Daha önce yapılan çalışmalar incelenerek, resmi kurumların açıklamış olduğu istatistikler değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın sonucunda politika yapıcılara önerilerde bulunulmuştur.

D.Literatür Taraması

Tak’ın çalışmasında,(2023) Türkiye’de toplanan vergi hasılatlarının vergi denetimi çerçevesinde etkisinin önemi incelenmektedir. Yapılan bu çalışma ile denetimin düzgün yapılması ve denetimle kayıt dışı ekonomi ile vergi kaçakçılığının minimum seviyeye getirilmesi hedeflenir. Ancak bu şekilde vergi hasılatı artar.

Serin, Demir ve Uluç’un (2024) çalışması, gelişmiş ülkelerin seviyelerine çıkmak isteyen devletlerin, 2000-2018 yıllarını temel alan, demokratikleşme ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi yöntemiyle incelemeyi hedeflemiştir. Gelişmiş ülkelerin seviyelerine çıkmak isteyen devletler, demokrasiye uygun yönetilmesi ve şehirli halkın sayılarının artması, vergi hasılatı üzerinde hem olumlu hem sağlıklı etkisi olduğu belirtilmektedir. Çalışma bir ülkede gerçek anlamda demokrasinin varlığı, vergi gelirlerini de etkileyeceği vurgulanmaktadır.

Kamacı’nın (2024) çalışması, Türkiyede’ki vasıtalı ve vasıtasız vergi grubuna giren vergi gelirlerinin enflasyon ve büyümeye ne gibi etkilerinin olduğunu araştırmaktadır. 2006-2021 yılları arasında Türkiye’deki vasıtalı vasıtasız vergiler için

iki ayrı emsal üzerinden inceleme yapılmıştır. İlk olarak bu vergilerin enflasyona etkilerini aylık bilgileri kullanarak araştırmıştır. İkincisinde ise ekonomik büyümeye etkisi çeyreklik verilere bakılarak araştırmıştır.

Bu çalışmanın amacı; 2000 yılı sonrası kamu harcamalarının finansmanında vergi gelirlerinin payı, Türkiye örnek alınarak incelenmiştir. Bu kısımda Türkiye’de 2000 yılından 2024 yılına kadar olan, kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki, bütçe açığı sorunu yaşayan ülkeler açısından kilit bir rol oynamaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırabilmek için harcamalar ve vergi geliri arasındaki nedensellik ilişkisinin test edilmesi önem arz etmektedir.

Kamu hizmetlerinin finanse edilmesi konusunda vergi geliri oldukça önemlidir. 2000 yılı sonrasında Türkiye’nin kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiye yönelik analizde şunlar öne çıkmaktadır; Gelir ve gider dengesinin sağlanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, kamu harcamalarının verimli bir şekilde yapılması, mali disiplinin sağlanması, vergi gelirlerinin artırılması ve kamu harcamalarının etkin kullanımı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde Türkiye’nin mali yapısında önemli değişimler olmuş ve özellikle borç sürdürülebilirliği, kamu maliyesinin temel hedeflerinden biri haline gelmiştir.

Bu çalışmada, kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin yıllar arasında farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. 2000 yılı sonrası döneme ait Türkiye’de harcamaların ve gelirlerin karşılaştırmalı olarak analizi yapılmıştır. Bu konu ile ilgili birçok çalışmanın da olduğu gözlemlenmiş olmakla birlikte bu analiz, Türkiye’nin ekonomik büyümesini destekleyecek, gelir dağılımını iyileştirecek ve kamu maliyesinde sürdürülebilirliği sağlayacak politikalara yöneliktir. Özellikle kamu harcamalarının kalite ve verimliliğinin artırılması, mali dengenin korunmasında kritik öneme sahiptir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANI VE VERGİ GELİRLERİ

Kamu harcamalarının finansmanı genellikle çeşitli kaynaklardan sağlanırken, vergi gelirleri bu finansmanın önemli bir bileşenidir. Kamu harcamaları, bir devletin çeşitli hizmetlerini ve programlarını finanse etmek için yapılan harcamalardır. Bunlar, eğitim, sağlık, altyapı, savunma, güvenlik, sosyal yardımlar gibi alanlarda gerçekleşebilir. Kamu harcamalarının maliye politikası açısından önemi, mal piyasaları üzerinden toplam talebi ve buna olarak toplam arzı etkileyebilme özelliğine dayanmaktadır. Kamu harcamalarındaki değişim, sosyal hesaplar matrisine bağlı olarak, gelir akımlarının hızlanıp yavaşlamasına imkân sağlamaktadır(Tokathıoğlu ve Selen, 2019, s. 34).

Vergi gelirleri, kamu harcamalarının finansmanında en temel ve sürdürülebilir kaynaklardan biridir. Vergi politikaları, vergi oranları ve vergi tabanının genişliği gibi faktörler, vergi gelirlerinin miktarını etkiler ve dolayısıyla kamu harcamalarının finansmanında önemli bir rol oynar. Bu nedenle, vergi politikaları ve kamu harcamaları arasındaki ilişki, bir ülkenin mali politikasının temel bir parçasını oluşturur Uygulamada, vergiler potansiyel bir devlet ve yerel gelir kaynağıdır(Baeli, 2021, s. 88). Vergilemenin öncelikli amacı gelir sağlamaktır (Taylar, 2014, s. 438).

1.1.Kamu Harcamaları Kavramı

Kamu harcamaları, bir devletin veya kamu sektörünün, genellikle toplumun refahını artırmak veya belirli amaçları gerçekleştirmek için yapılan harcamalardır.

Bu harcamalar, devlet tarafından gerçekleştirilen çeşitli hizmetlerin finansmanını içerebilir ve genellikle vergi gelirleri veya borçlanma yoluyla finanse edilir. Ekonomik birim olarak devletin gerçekleştirdiği harcamalar diğer ekonomik birimlerin gelirini oluşturmaktadır(Ataç, 2013 s.164).

Kamu harcamaları, bir ekonominin büyümesi ve gelişimi için önemli bir role sahiptir. İyi planlanmış ve etkili bir şekilde yönetilen kamu harcamaları, sosyal refahı artırabilir, ekonomik büyümeyi teşvik edebilir ve toplumsal adaleti sağlayabilir. Ancak, kontrolsüz veya etkisiz kamu harcamaları bütçe açıklarına, borçlanmaya ve ekonomik istikrarsızlığa neden olabilir. Bu nedenle, kamu harcamalarının etkin bir şekilde yönetilmesi ve denetlenmesi önemlidir. Kamu harcamalarının artışı, hiç kuşkusuz devletin üstlendiği görevlerin ve buna bağlı olarak kamusal faaliyetlerin artmasından kaynaklanmıştır. Devletin asli görevi toplumun iç ve dış güvenliğini sağlamak olmakla birlikte, bunun yanında, ekonomide büyüme ve istikrarın sağlanması ile gelir dağılımının düzeltilmesi de devletin görevleri arasına girmiştir. Devletin ekonomiye müdahalesi ile birlikte kamu harcamaları da artmaya başlamıştır. Bu artış, olağanüstü dönemlerde daha da hızlanmış ve adeta sıçrama şeklinde olmuştur (Pehlivan, 2008, s.63).

1.2. Kamu Harcamalarının Önemi

Kamu harcamaları, bir devletin veya kamu sektörünün ekonomik faaliyetleri ve toplumsal refahı etkilemede oynadığı önemli bir rolü vurgular.

Ekonomik krizlerle başa çıkma, kamu harcamaları, ekonomik kriz dönemlerinde talep artışını destekleyerek ekonomiyi canlandırabilir ve işsizlik gibi sorunları azaltabilir. Ekonomik durgunluk dönemlerinde kamu harcamalarıyla yapılan altyapı yatırımları ve teşvik önlemleri, ekonomik toparlanmayı hızlandırabilir.

Ekonomik büyümeyi destekleme, altyapı, eğitim, sağlık gibi alanlara yapılan harcamalar, ekonomik büyümeyi hızlandırır. Kamu yatırımları, özel sektör yatırımlarını teşvik eder ve uzun vadede üretkenliği artırır. Gelir dağılımını düzenleme, sosyal yardımlar, emekli maaşları, öğrenci bursları gibi harcamalar,

toplumun dezavantajlı kesimlerine destek olur. Vergi gelirleri ile finanse edilen kamu harcamaları, gelir eşitsizliğini azaltabilir.

Bu nedenlerle, kamu harcamaları bir ekonomideki temel araçlardan biridir ve devletin toplumun refahını artırma ve ekonomik istikrarı sağlama misyonunu desteklemek için önemlidir. Ancak, harcamaların etkin bir şekilde yönetilmesi, kaynakların doğru kullanılması ve mali disiplinin korunması da kritik öneme sahiptir(Altuğ, 1994, s.15).

1.3. Kamu Gelirleri

Bir ülkenin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve temel hizmetlerin sunulması için gerekli olan kaynakların bir kısmı kamu gelirlerinden gelir. Kamu gelirleri, devletin bütçesini finanse etmek ve kamu hizmetlerini sürdürmek için toplanan gelirlerdir. Bu gelirler, vergiler, gelirler, fon gelirleri, bağışlar ve yardımlar, kâr payları ve dividanlar ile kredi ve borçlanma gibi çeşitli kaynaklardan elde edilebilir.

Vergiler, kamu gelirlerinin temel kaynağını oluşturur. Kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi gibi vergiler, devletin genellikle en büyük gelir kaynağıdır. Bu vergiler, hükümetin bütçe açıklarını kapatmasına, kamu hizmetlerini finanse etmesine ve ekonomik politikalarını uygulamasına olanak tanır. Maliye politikası aracı olarak kamu gelirleri denildiğinde ağırlıklı olarak vergilere ilişkin ayarlamalar akla gelmektedir (Gümüş, , 2012 s. 133-149).

Devlete ait işletmelerden elde edilen gelirler de kamu gelirlerinin önemli bir parçasını oluşturur. Bu işletmeler, telekomünikasyon şirketleri, enerji şirketleri, ulaşım şirketleri ve diğer kamu hizmeti sağlayıcıları gibi çeşitli sektörlerde faaliyet gösterebilir.

Fon gelirleri, devletin belirli amaçlar için oluşturduğu fonlardan elde edilir. Bu fonlar genellikle emeklilik, sağlık, eğitim veya altyapı gibi belirli alanlara odaklanabilir. Bu fonlar, uzun vadeli projelerin finansmanı için önemli bir kaynak sağlar.

Bağışlar ve yardımlar da kamu gelirlerini destekleyebilir. Bireyler, kuruluşlar veya diğer ülkeler, kamu hizmetlerine katkıda bulunmak amacıyla bağış veya yardımlarda bulunabilirler.

Kâr payı ve dividendlar, devlete ait işletmelerin karından elde edilen gelirleri ifade eder. Bu işletmeler genellikle kamu hizmetlerini sağlamak veya belirli sektörlerde rekabeti teşvik etmek amacıyla kurulmuştur.

Son olarak, devlet kredi alabilir veya borçlanarak kamu gelirlerini artırabilir. Borçlanmanın etkileri borcun kaynağı, miktarı, vadesi ve oranına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Tosunoğlu, 2012, s. 22; Türk, 1992, s.12). Bu, bütçe açıklarını kapatmak, yatırım yapmak veya ekonomiyi canlandırmak için kullanılabilir. Ancak, bu durumda geri ödeme yükümlülükleri gelecekteki nesilleri etkileyebilir ve dikkatli bir borç yönetimi gerektirir.

Kamu gelirleri, bir ülkenin ekonomik sağlığı ve toplumsal refahı için kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, gelirlerin etkili bir şekilde toplanması, adil bir şekilde dağıtılması ve verimli bir şekilde kullanılması önemlidir. Bu, sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve toplumsal kalkınma için temel bir gerekliliktir (Tuncer, 1971, s. 12).

1.3.1.Vergi

Vergi, devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu tüzel kişilerince, egemenlik gücüne dayanılarak, mali, ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarla, yükümlülerden mali güçlerine göre, bireysel karşılığı olmaksızın, kanunlara uygun olarak ve hukuki cebir altında alınan parasal ödemelerdir (Sönmez, 1986, s.20).

Vergi devlet veya kendisine vergilendirme yetkisi verilen kamu tüzel kişilerince alınır,

Vergi egemenlik gücüne dayanılarak alınır, mali, ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarla alınır, yükümlülerden alınır, karşılıksızdır, Vergide kanunilik ilkesi geçerlidir, Vergi hukuki cebir altında alınır, para ile ödenir (Karakoç, 2013, s. 427).

1.3.2.Harçlar

Harçlar, devletin sunduğu belirli hizmetler karşılığında vatandaşlardan veya kuruluşlardan talep ettiği ücretlerdir. Harçlar, kamu hizmetlerinden yararlanma veya belirli işlemlerin gerçekleştirilmesi için ödenir. Türkiye'de harçlar genellikle Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen tarifelere göre elde edilir ve ödenir. Harçlar genellikle şu alanlarda talep edilir(Pehlivan, 2008, s. 86).

İdari Harçlar; İdari işlemlerin gerçekleştirilmesi sırasında ödenen ücretlerdir. Pasaport ve ehliyet alımı, tapu işlemleri, nüfus kaydı gibi işlemler sırasında ödenen harçlar idari harçlardır.

Adalet Harçları, adli işlemler sırasında ödenen ücretlerdir. Mahkeme masrafları, icra takibi harçları, noter masrafları gibi harçlar adalet harçlarıdır.

Eğitim Harçları, bazı eğitim kurumlarında öğrencilerden alınan eğitim ücretleridir. Özel okullar, yükseköğretim kurumları gibi kurumlar öğrencilerden eğitim harçları talep edebilir.

Sağlık Harçları, sağlık hizmetlerinden yararlanma sırasında ödenen ücretlerdir. Hastane muayene ücretleri, ilaç harçları gibi harçlardır.

Çevre Harçları, çevresel etkilerin azaltılması amacıyla ödenen ücretlerdir. Çevre lisans harçları, çevre temizlik harçları gibi harçlar çevre harçlarıdır.

Harçları vergilerden ayıran en önemli kriter, harçların kısmen de olsa bir kamu hizmeti karşılığı olarak alınmasıdır.

1.3.3.Resimler

Kamu idarelerinin verdiği bir izin ya da sağladıkları bir ayrıcalık karşılığında ilgililerden aldıkları cebri kamu gelirleridir (Bao and Guo, 2004: 18-19).

Ülkemizde hâlihazırda resim uygulaması yoktur, günümüzde resimler kaldırılmış, bu nitelikte kamu gelirlere harç veya vergi adı altında düzenlenmiştir. Örneğin gümrük resmi yerine gümrük vergisi, damga resmi yerine damga vergisi getirilmiştir. Karşılıklı ve cebri bir kamu geliri olan resimleri, aynı nitelikteki bir başka kamu geliri türü olan harçlardan ayıran sınırların saptanması her zaman kolay değildir.

Resimler karşılıklılık esasına dayanır. Ancak buradaki karşılık bir hizmet sunulması biçiminde değil fakat bir izin verilmesi ya da ayrıcalık sağlanması biçimindedir. Resimler de harçlar gibi cebri kamu gelirleridir. İlgili izin veya ayrıcalık karşılığında resim ödenmesi zorunludur. Resimlerin de yasaya dayanarak alınması gerekir. Resimler de yasal dayanak gerektirir. Resimler para cinsinden ödenir. Resimlerin mali güce göre ödenmesi gerekli değildir (Alesina ve Rodrik, 1994, s.465).

1.3.4.Şerefiye

Devlet veya belediyelerin yaptıkları bayındırlık hizmetlerinden dolayı bu hizmetlerin yapıldığı alanlarda bulunan gayrimenkullerin değerlerinde artış meydana gelir ve bu artış nedeniyle gayrimenkul sahiplerinden belirlenen ölçülerde para alınır. Alınan bu paralar, şerefiye olarak adlandırılır. Şerefiyeler de harçlara benzer. Çünkü şerefiye ödeyen kimseler, ödedikleri paranın karşılığında bir kazanç (gayrimenkullerinin değer artışı) elde etmektedirler. Şerefiyeler, belediye meclislerince belirlenir ve yerel yönetim kuruluşlarının gelirleri içerisinde yer alır (Gedik, 2019: s.421).

1.3.5.Parafiskal Gelir

Parafiskal gelirler, devletin sunduğu hizmetler karşılığında alınan ancak vergi niteliğinde olmayan gelirlerdir. Bu gelirler, genellikle belirli bir hizmetten yararlanma veya belirli bir faaliyetin gerçekleştirilmesi için ödenen ücretler veya harçlar şeklinde olabilir.

Parafiskal gelirler, vergilere benzer bir şekilde devletin gelir kaynaklarını çeşitlendirme ve hizmet sunumunu finanse etme amacıyla kullanılır. Vergilerden farklı olarak, parafiskal gelirler genellikle belirli bir hizmetin veya faaliyetin maliyetini karşılamak amacıyla tahsil edilir ve bu hizmetlerin sunumunda doğrudan kullanılır (Görgün, 1977, s. 88).

Bu parafiskal gelirler, devletin belirli hizmetleri sunması veya belirli faaliyetleri düzenlemesi için kullanılır. Parafiskal gelirlerin tahsili ve kullanımı genellikle yasalara ve ilgili düzenlemelere tabidir (Stiglitz, 1988. s.118).

1.3.6.Borçlanma

Borçlanma, bir kişinin veya kurumun ihtiyaç duyduğu finansal kaynağı elde etmek için başvurduğu bir yöntemdir. Bir kişi veya kurum borçlanarak, belirli bir miktarda para veya varlık alır ve daha sonra belirli bir süre içinde bu parayı geri ödemeyi taahhüt eder. Borçlanma genellikle faiz karşılığında gerçekleşir, yani borç veren kişi veya kurum, borç alan kişi veya kurumdan ödünç aldığı paraya ek olarak bir faiz ödemesi yapmasını ister (Gürsoy, 1980, s. 121).

Borçlanma, hem bireyler hem de devletler ve şirketler tarafından kullanılan bir finansman yöntemidir. Devletler, kamu hizmetlerini finanse etmek, altyapı projelerini gerçekleştirmek veya ekonomik dengesizlikleri düzeltmek gibi çeşitli amaçlarla borçlanabilirler. Şirketler de büyüme için yatırım yapmak, yeni projeleri finanse etmek veya nakit akışını dengelemek için borçlanabilirler. Bireyler ise ev veya araba almak gibi büyük harcamaları finanse etmek veya eğitim gibi uzun vadeli amaçları için borçlanabilirler. Devletler ister gelişmiş isterse az gelişmiş olsun ekonomik ve sosyal amacını gerçekleştirmek için borçlanma yolunu tercih etmektedir (Türk, 1992: 299-311).

Borçlanma genellikle kredi olarak veya tahvil ihraç ederek gerçekleşir. Kredi almak, bir bankadan veya finansal kuruluştan belirli bir miktar parayı ödünç almak ve belirli bir süre içinde geri ödemeyi taahhüt etmektir. Tahvil ihraç etmek ise şirketler veya devletlerin, belirli bir süre içinde geri ödeme taahhüdüyle halka veya kurumsal yatırımcılara borçlanma aracı olarak satışa sundukları menkul kıymetlerdir (Mutluer ve Diğerleri, 2011, s. 8).

Borçlanma işlemi, borç alan tarafın ödünç aldığı parayı belirli bir zaman dilimi içinde ve genellikle faiz ödeyerek geri ödeme yükümlülüğünü üstlenmesiyle tamamlanır. Borçlanma genellikle uzun vadeli bir finansman yöntemi olarak kabul edilir ve borç alınan tutarın belirli bir zaman dilimi içinde geri ödenmesini gerektirir.

Günümüzde sadece iktisaden gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de zaman zaman uluslararası finans piyasalarından borçlandığı görülmektedir (Vural, 2005, s. 201).

1.3.7. Para ve Vergi Cezaları

Para ve vergi cezaları, çeşitli sebeplerle kişilere veya kuruluşlara uygulanan mali yaptırımlardır.

Para cezaları, yasaları ihlal eden kişilere veya kuruluşlara verilen mali cezaları ifade eder. Bu cezalar, trafik kurallarını ihlal etmekten çevre düzenlemelerine uymamaya kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Para cezaları genellikle idari kurumlar tarafından uygulanır ve miktarları ihlalin ciddiyetine ve tekrarına göre değişebilir (Dikmen, 1969, s. 89).

Vergi cezaları, vergi yasalarına uymayan bireylere veya şirketlere uygulanan cezaları içerir. Vergi cezalarının önüne geçmek için mükelleflerin zamanında beyanname vermesi, kayıtlarını düzgün tutması ve vergi ödemelerini aksatmaması gerekir. Özellikle sahte belge düzenleme ve vergi kaçırma gibi ciddi ihlaller, ağır yaptırımlara ve hapis cezalarına yol açabilir (Erginay, 1986, s. 90).

1.3.8. Fon Gelirleri

Fon gelirleri, genellikle çeşitli yatırım fonları aracılığıyla elde edilen kazançları ifade eder. Bu kazançlar, fonun türüne ve yatırım stratejisine bağlı olarak farklı şekillerde olabilir. Fon gelirleri, belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulan fonların sağladığı gelirlerdir. Bu gelirler genellikle kamu veya özel sektör tarafından belirli projeleri finanse etmek, ekonomik istikrarı sağlamak ya da sosyal amaçları desteklemek için toplanır (İlkmen, 1970, s. 87).

Fon gelirleri, ekonomik istikrarı sağlamak ve uzun vadeli projeleri finanse etmek açısından kritik bir araçtır. Ancak, fonların etkin yönetilmesi ve amacına uygun kullanılması önemlidir. Şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim olmadığı takdirde fonlar kötüye kullanılabilir veya verimsiz projelere yönlendirilebilir.

1.3.9. Mali Tekel Gelirleri

Devletin mahiyeti gereği bazı ürünlerin üretimi ve dağıtımını belirli bir tekelin mali tekel gelirleri, devletlerin belirli mal veya hizmetler üzerindeki tekel hakları aracılığıyla elde ettiği gelirleri ifade eder. Bu tür gelirler, genellikle devletin kontrol ettiği ve özel sektörün girişine izin vermediği alanlardan sağlanır (Nadaroğlu, 1992,

s.75). Devlet kontrolü, mali tekel gelirleri, devletin belirli ürün veya hizmetlerin üretimi, satışı veya dağıtımında tekel haklarına sahip olduğu durumlardan kaynaklanır. Devlet, bu tekel haklarını genellikle stratejik öneme sahip sektörlerde veya kamu yararını koruma amacı güden alanlarda uygular (Musgrave, 1959, s. 92).

Gelir kaynağı, tekel gelirleri, genellikle alkol, tütün, tuz, kibrit gibi ürünlerin üretim ve satışından elde edilir. Devlet, bu ürünlerin fiyatlarını kontrol ederek ve satışlarını düzenleyerek gelir elde eder. Vergi harici gelir, mali tekel gelirleri doğrudan vergilendirme yöntemleri dışındaki bir gelir kaynağıdır (Hedtcamp, 1977, s. 132).

Devlet bütçesine katkı sağlarken, aynı zamanda belirli ürünlerin tüketimini kontrol etme işlevi de görür (Demir, 1997, s. 71).

Mali tekel gelirlerinin kullanımı, Mali tekel gelirleri, devlet bütçesine katkı sağlamak için kullanılır ve genellikle kamu hizmetlerinin finansmanı için ayrılır. Bu gelirler, eğitim, sağlık, altyapı gibi alanlarda harcamalar için önemli bir kaynak oluşturabilir.

Mali tekel gelirleri, devletin belirli stratejik alanlarda kontrolü elinde bulundurarak elde ettiği önemli bir gelir kaynağıdır. Bu gelirler, bütçe dengesi açısından önem taşısa da piyasa dinamikleri üzerinde çeşitli etkileri bulunabilir. Mali tekel gelirlerinin yönetimi, dikkatli bir denge ve politika gerektirir. Devlet dolaylı vergi geliri elde eder hem de tekel karı elde eder (Eğilmez, 1981, s. 58).

1.3.10. Emisyon ve Devalüasyon Gelirleri

Emisyon gelirleri, bir ülkenin merkez bankası tarafından basılan para miktarından elde edilen gelirleri ifade eder. Bu gelirler, para basımı ve dolaşıma sürülmesi sürecinden kaynaklanır (Luts, 1983, s. 625).

Merkez bankası, devlet tahvilleri satın alarak hükümete likidite sağlar (Sekdur ve Altun, 2001, s. 855).

Emisyon ve devalüasyon gelirleri, ekonomik politika araçları olarak çeşitli avantajlar sunabilir. Ancak, bu araçların kullanımı dikkatli bir denge gerektirir ve potansiyel olumsuz etkiler göz önünde bulundurulmalıdır. Ekonomik kararlar alınırken, bu tür gelirlerin uzun vadeli etkileri dikkate alınmalıdır (Paya, 2007, s. 125).

1.3.11. Mülk ve Teşebbüs Geliri

Mülk gelirleri, devletin sahip olduğu gayrimenkullerden, taşınmazlardan veya diğer mülklerden elde ettiği gelirleri ifade eder. Bu gelirler genellikle kira, satış veya kullanım ücretleri şeklinde olabilir (Bulutoğlu, 1962, s. 77).

Kira gelirleri, devletin sahip olduğu binaların, arazilerin veya diğer gayrimenkullerin kiraya verilmesi sonucu elde edilen gelirlerdir. Devletin sahip olduğu ticari binaların veya tarım arazilerinin kiralanmasıdır (Akalın, 1998, s.176).

Satış gelirleri, devletin sahip olduğu mülklerin satılması durumunda elde edilen gelirlerdir. Özelleştirme süreçleri, devlet mülklerinin satışına örnek olarak verilebilir (Aktan ve Vural 2007, s.42).

Kullanım ücretleri, devletin sahip olduğu parklar, müzeler, otoparklar veya diğer tesislerin kullanımı için alınan ücretlerdir. Bu gelirler, genellikle giriş ücretleri veya kullanım bedelleri olarak tahsil edilir (Akalın, 2000, s. 49).

Teşebbüs gelirleri, devletin sahip olduğu veya ortak olduğu ticari işletmelerden elde ettiği gelirleri ifade eder. Bu gelirler, devletin ekonomik faaliyetlere doğrudan katılımı sonucu elde edilir (Aktan, 2002, s. 10).

1.3.12.Özelleştirme Gelirleri

Özelleştirme gelirleri, devletin sahip olduğu kamu varlıklarının, işletmelerinin veya hizmetlerinin özel sektöre satılması veya devredilmesi sonucunda elde ettiği gelirlerdir. Bu süreç, kamu mülkiyetindeki varlıkların özel mülkiyete geçmesiyle sonuçlanır ve genellikle ekonomik verimliliği artırmak, devletin mali yükünü hafifletmek ve bütçe açıklarını kapatmak amacıyla gerçekleştirilir (Akdoğan, 2000, s. 9-10).

1.3.13.Zorunlu Olmayan Borçlar

Zorunlu olmayan borçlar, devletin belirli projeleri veya ihtiyaçları finanse etmek için isteğe bağlı olarak aldığı borçları ifade eder. Bu borçlar, genellikle yatırım projeleri, altyapı geliştirme veya diğer kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla kullanılır. Zorunlu olmayan borçlar, acil mali ihtiyaçları karşılamak için alınan zorunlu

borçlardan farklıdır ve genellikle uzun vadeli planlama ve stratejik hedeflerle ilgilidir (Eker, Aytaç ve Sakal 2004, s. 55-56).

1.3.14.Yardım ve Bağışlar

Yardım ve bağışlar, devletlerin veya kamu kurumlarının çeşitli kaynaklardan aldığı maddi ve manevi destekleri ifade eder. Bu yardımlar ve bağışlar, genellikle sosyal hizmetlerin finansmanı, doğal afetlerin etkilerinin azaltılması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi gibi amaçlarla kullanılır. Yardım ve bağışlar, uluslararası kuruluşlar, diğer devletler, özel sektör veya bireyler tarafından sağlanabilir (Arrow, 1963, s. 266).

1.3.15.Diğer Gelirler

Diğer gelirler, devletin veya kamu kurumlarının düzenli vergi gelirleri, borçlanma ve yardımlar dışında kalan ve çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirleri ifade eder. Bu gelirler, genellikle farklı faaliyetler, hizmetler ve işlemler sonucu ortaya çıkar ve bütçede önemli bir yer tutabilir (Çimen, 2022, s. 37)

1.4.Kamu Harcamaları Vergi Gelirleri İlişkisi

Kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki karmaşık ve karşılıklıdır. Bu ilişki, bir ülkenin ekonomik politikaları, kamu harcamaları politikaları, vergi politikaları ve ekonomik koşullar gibi faktörlere bağlı olarak değişir.

Finansal İlişki, vergi gelirleri, bir devletin kamu harcamalarını finanse etmek için önemli bir kaynaktır. Vergi gelirleri, doğrudan kamu harcamalarının finansmanında kullanılır. Vergi gelirlerinin miktarı, devletin harcama politikalarını etkileyebilir. Yeterli vergi geliri olmaması durumunda devlet, borçlanma veya diğer kaynaklara başvurarak harcamalarını finanse etmek zorunda kalabilir.

Vergi politikası ve harcama politikası arasında yakın bir ilişki vardır. Vergi politikaları, kamu harcamalarını etkileyebilir ve tersi de geçerlidir. Hükümet, kamu harcamalarını artırmak için vergi oranlarını artırabilir veya vergi indirimleri

sağlayarak harcamaları teşvik edebilir. Vergi gelirlerinin artması, genellikle ekonomik büyüme ve gelir dağılımındaki değişikliklerle ilişkilidir. Ekonomik büyüme, vergi gelirlerini artırabilir çünkü daha fazla ekonomik faaliyet vergi tabanını genişletebilir. Gelir dağılımındaki değişiklikler, vergi gelirlerini etkileyebilir çünkü farklı gelir gruplarına yönelik vergi politikaları değişebilir (Öztürk, 2020, s. 10-11).

Vergi mükellefleri, vergi ödemeleri karşılığında kamu hizmetlerinden faydalanmayı beklerler. Dolayısıyla, kamu harcamaları vergi mükellefleri arasındaki vergi yükünün karşılığını oluşturur.

Vergi mükellefleri, vergi ödemelerinin karşılığında alınan kamu hizmetlerinden memnun değilse, bu durum vergi politikalarının ve kamu harcamalarının değerlendirilmesine yol açabilir (Brochier, Llau ve Michalet 1981, s. 312).

Bu ilişkiler göz önüne alındığında, kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki denge ve etkileşim, bir devletin ekonomik ve mali politikalarının önemli bir parçasını oluşturur. Bu denge, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, kamu hizmetleri sağlanması ve mali sürdürülebilirlik gibi faktörleri dikkate alarak yönetilmelidir.

1.5.Kamu Harcamalarının Sınıflandırılması

Kamu harcamaları genellikle farklı kategorilere ayrılarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırma, harcamaların türüne, amaçlarına, yapıldığı sektörler veya başka belirli kriterlere göre yapılabilir.

Kamu harcamaları, hizmetin doğası ve fonksiyonlarına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada, harcamalar genellikle eğitim, sağlık, savunma, ulaştırma, sosyal güvenlik, genel yönetim gibi fonksiyonel kategorilere ayrılır. Eğitim harcamaları eğitim hizmetlerinin finansmanı için yapılan harcamaları içerir (Kirmanoğlu, 2009, s. 24).

Kamu harcamaları, ekonomik etkilerine göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada, harcamalar genellikle mal ve hizmet satın alma, transfer ödemeleri, yatırımlar gibi ekonomik kategorilere ayrılır. Mal ve hizmet satın alma harcamaları, kamu tarafından mal ve hizmetlerin doğrudan satın alınması için yapılan harcamaları

içerir. Kamu harcamaları, kaynakların kullanımına göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada, harcamalar genellikle vergi gelirleri, borçlanma, kamu iktisadi teşebbüs gelirleri gibi kaynaklardan yapılan harcamaları içerir. Kamu harcamaları, harcamaların yapıldığı sektörler göre de sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada, harcamalar genellikle eğitim, sağlık, ulaştırma, tarım gibi sektörler ayrılır. Sağlık harcamaları sağlık hizmetlerinin finansmanı için yapılan harcamaları içerir. Harcamaların fonksiyonel ilişkileri dikkate alınır. Kamu hizmetlerinin sağlanmasında doğrudan kullanılan harcamalar ile dolaylı olarak kullanılan arasında ayırım yapılır (Haller, 1994, s. 249.).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 2000 YILI SONRASI VERGİ GELİRLERİ

2000 yılı sonrasında Türkiye'de vergi gelirleri önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde vergi politikasında yapılan değişiklikler, ekonomik büyüme ve küresel ekonomik koşullar, vergi gelirlerinin bileşimini ve miktarını etkilemiştir (Öztürk, 2020, s. 19-20).

Gelir vergisi, kurumlar vergisi gibi doğrudan vergilerin payı da önemli ölçüde artmıştır. Gelir ve kurumlar vergisinde yapılan reformlar, bu kalemlerden elde edilen gelirleri artırmıştır (Özbilen, 1998, s. 102).

2000 yılı sonrası Türkiye'de vergi gelirleri, ekonomik büyüme, reformlar ve vergi politikalarındaki değişikliklerle önemli ölçüde artmıştır. Dolaylı ve doğrudan vergilerden elde edilen gelirlerin bileşimi değişmiş, kayıt dışı ekonomi ile mücadele ve vergi denetimlerinin artırılması, vergi gelirlerinin artmasında etkili olmuştur. Türkiye'nin bu dönemdeki vergi politikaları, mali sürdürülebilirliği sağlamak ve kamu hizmetlerinin finansmanını desteklemek açısından kritik bir rol oynamıştır (Sönmez, 1987, s. 116).

Tablo 2. 1.

Yıllara göre toplanan vergi miktarı

Yıllar	Toplanan Vergi
2002	39,5
2003	56,2
2004	70,7
2005	88,3
2006	105

2007	130,6
2008	146,1
2009	126,7
2010	156,1
2011	169,3
-2012	176,2
2013	192,4
2014	183,4
2015	171
2016	174,8
2017	171,5
2018	153,1
2019	144,3
2020	140,1
2021	156,8
2022	163,3

Yıllara Göre Toplanan Vergi Miktarı (milyar \$)

Tablo 2.1'e bakıldığında, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından açıklanan yıllara göre genel bütçe gelirleri tablosunda vergi gelirleri kalemini incelediğinde, devletin 2002 ila 2022 yılları arasında toplamda 10 trilyon 946 milyar TL tutarında vergi geliri elde edildiği görülmektedir. Yıllık ortalama dolar kurlarıyla hesaplayıp vergi gelirini dolar bazında hesapladığında ise bu meblağ 2 trilyon 915 milyar \$'a denk gelmektedir. Bunun yanında Türkiye'de toplanan vergilerin, TL bazında hiçbir yıl bir önceki yıla göre azalış göstermediği gibi son yirmi yılda ortalama olarak %22,1 oranında artış gösterdiği gözlemlenmektedir(Gelir İdaresi Başkanlığı).

2.1.Vergi Türleri

2.1.1. Dolaylı Vergi ve Dolaysız Vergi Kavramları

Dolaylı ve dolaysız vergiler, eski tabirle vasıtalı ve vasıtasız vergiler olarak, küresel bir dil haline gelen İngilizcede ise "indirect and direct tax" olarak telaffuz edilmektedir. Dolaylı ve dolaysız vergi kavramları vergilendirme sistemlerinde sıkça

kullanılan terimlerdir ve verginin ne şekilde toplandığına bağlı olarak tanımlanırlar (Aksu, 1993, s.698).

Gelir ve servetin varlığı üzerinden alınan vergiler dolaysız;

Dolaysız Vergi (Doğrudan Vergi): Dolaysız vergi, vergiyi doğrudan vergi mükelleflerinden toplayan ve bu mükelleflerin gelirin veya varlıklarına bağlı olarak belirleyen vergi türüdür. Dolaysız vergiler, kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi ve emlak vergisi gibi doğrudan kişilerin veya kuruluşların gelirlerinden veya varlıklarından alınan vergileri içerir. Bu vergiler, gelirin veya varlığın sahibine doğrudan yüklenir ve vergi mükellefleri vergiyi devlete doğrudan öderler (Aslan M. Hanefi 1997).

Servet ve gelirin kullanılması sonucu alınan vergiler ise dolaylı vergidir.

Dolaylı Vergi: Dolaylı vergi ise, vergiyi mal veya hizmetin alıcısından değil, mal veya hizmetin satıcısından toplayan ve genellikle mal veya hizmetin fiyatına eklenen vergi türüdür. Dolaylı vergiler, satış vergisi, katma değer vergisi (KDV), akaryakıt vergisi gibi mal ve hizmetlerin satışından veya tüketiminden alınan vergileri kapsar. Bu vergiler, nihai tüketiciye mal veya hizmetin fiyatına eklenir ve dolaylı vergi mükellefleri vergiyi satın aldıkları mal veya hizmetlerin bedeli üzerinden öderler (Pınar, 2006, s.164).

Dolaysız vergilerde, vergiyi doğrudan gelir veya varlıklara bağlı olarak belirlerken, dolaylı vergilerde vergi, mal veya hizmetin satışı veya tüketimi üzerinden alınır. Dolaysız vergilerde mükellefler, doğrudan vergiyi öderken, dolaylı vergilerde vergi, mal veya hizmetin fiyatına eklenir ve nihai tüketici tarafından ödenir. Dolaylı vergiler genellikle ekonomide daha yaygın olarak kullanılır ve geniş bir vergi tabanına sahiptir, çünkü herhangi bir mal veya hizmet satın alan herkes vergiyi öder (Gökbunar ve Yanıkkaya 2004, s. 258).

Tablo 2. 2.*Merkezi yönetim bütçesi dengesinin GSYH'ye oranı*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
GELİRLER	21,4	20,7	20,5	21,1	20,1	20,2	20,3	20,4	19,3	18,7	19,8
Genel Bütçe Gelirleri	20,6	19,9	19,7	20,3	19,4	19,4	19,6	19,8	18,8	18,2	19,4
Vergi Gelirleri	17,9	17,2	17,3	17,5	17,1	16,5	15,6	16,5	16,1	15,7	17,1
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	2,7	2,7	2,4	2,8	2,3	2,9	4	3,3	2,7	2,6	5,6
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
HARCAMALAR	22,4	21,8	21,5	22,2	21,6	22,1	23,2	23,8	22,1	19,6	25,1
Faiz Hariç Harcamalar	19,6	19,4	19,3	20,3	19,8	20,1	20,8	21,2	19,6	17,5	22,5
Faiz Harcamaları	2,7	2,4	2,3	1,9	1,8	2	2,3	2,7	2,5	2,1	2,6
BÜTÇE DENGESİ	-1	-1,1	-1	-1,1	-1,5	-1,9	-2,9	-3,5	-2,8	-1	-5,2
FAİZ DIŞI BÜTÇE DENGESİ	1,7	1,3	1,3	0,8	0,3	0	-0,6	-0,8	-0,3	1,1	-2,7

Kaynak: (Hazine ve Maliye Bakanlığı)

Yıllık GSYH verileri açıklanmamış olup, yıllık veriler 4 çeyreğin toplamı suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 2.2 'ye bakıldığında, Merkezi Yönetim Bütçesi Dengesindeki Genel Bütçe Gelirleri 2013 yılında fazlayken, 2013 yılından sonraki dönemlerde azaldığı görülmektedir. 2020 yılı ve sonrası dönemlerde yaşanan pandeminin etkisi ve sonrasında 2023 yılında meydana gelen 100 yılın felaketi diye adlandırılan depreminde etkisiyle bütçe dengesinin -5,2 'ye çıktığı görülmektedir. 2023 yılında

bütçe dengesinin -5,2 olması Avrupa Birliği ülkeleri ortalamasının üzerinde gerçekleştiği anlamına gelmektedir.

Tablo 2. 3.

Merkezi yönetim bütçesi gelirleri

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Gelirler	389,7	425,4	482,8	554,1	630,5	758
Genel Bütçe Gelirleri	375,6	408,7	464,2	533,2	607,1	729,1
Vergi Gelirleri	326,2	352,5	407,8	459	536,6	621,5
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	92,7	106,2	119,1	139,6	165,3	217,7
Gelir Vergisi	63,8	73,9	85,8	96,6	112,4	139
Kurumlar Vergisi	29	32,3	33,4	43	52,9	78,7
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	7,7	8,2	9,4	10,6	11,5	13,8
Veraset ve İntikal Vergisi	0,3	0,4	0,4	0,6	0,7	0,9
Motorlu Taşıtlar Vergisi	7,4	7,8	8,9	10	10,8	12,8
7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V	0	0	0	0	0	0
Değerli Konut Vergisi	0	0	0	0	0	0
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	134,9	142,1	167,1	191,3	195,2	194,6
Dâhilde Alınan KDV	38	38,1	46,4	54	55,6	56,4
Özel Tüketim Vergisi	85,5	91,1	105,9	120,4	138,3	133,9
Banka ve Sig. Muameleleri V.	6,2	7,5	9,2	11,1	13,3	18,2
Şans Oyunları Vergisi	0,7	0,8	0,8	0,9	1	1,2
Özel İletişim Vergisi	4,5	4,6	4,7	5	3,8	3,4

Dijital Hizmet Vergisi	0	0	0	0	0	0
Konaklama Vergisi	0	0	0	0	0	0

Tablo 2.1. (Devamı)

Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan V.	68,3	71,1	83,2	86,2	112,9	138,2
İthalde Alınan KDV	62,7	64,4	74,6	76,8	100,1	122,3
Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	5,5	6,7	8,5	9,4	12,8	16
Damga Vergisi	9,4	10,3	12	13,4	15,6	17
Harçlar	12,9	14,5	17	17,8	19,2	21,7
Diğer Vergiler	0,2	0	0	0	0	0,2
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	49,4	56,2	56,4	74,2	70,5	107,5
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	11,4	13,5	15,1	17	19,1	23,8
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	2,7	3,2	3,5	3,9	4,2	5,2
	2019	2020	2021	2022	2023	
Gelirler	875,3	1.028,40	1.402,00	2.800,10	5.210,50	
Genel Bütçe Gelirleri	847,7	999,1	1.364,10	2.738,80	5.097,10	
Vergi Gelirleri	673,9	833,3	1.165,00	2.353,40	4.500,90	
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	241,5	263,9	397,6	863,9	1.480,30	
Gelir Vergisi	162,7	158,8	219,7	356,5	694	
Kurumlar Vergisi	78,8	105,1	178	507,5	786,3	
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	15,6	17,3	21,1	26,6	44,5	
Veraset ve İntikal Vergisi	1,1	1,3	2,3	2,9	4,2	
Motorlu Taşıtlar Vergisi	14,5	16	18,8	23,6	40,2	
7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V	0	0	0	0	30,1	
Değerli Konut Vergisi	0	0	0	0	0,1	
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	231	314,9	377,4	678,6	1.628,60	
Dâhilde Alınan KDV	55,5	71,6	123,5	175,1	505,5	
Özel Tüketim Vergisi	147,1	207,3	205,4	419,8	928,2	

Banka ve Sig. Muameleleri V.	22,7	27,1	33	58,6	132,7
Şans Oyunları Vergisi	1,7	3,5	6,1	10,3	28,4
Özel İletişim Vergisi	4	4,5	6,6	9,3	16,7
Dijital Hizmet Vergisi	0	1,1	2,8	5,5	10,3
Konaklama Vergisi	0	0	0	0	6,8
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alman V.	142,7	185,5	297,5	658	1.095,10
İthalde Alman KDV	125,3	159,2	261,9	579	949,5
Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	17,5	26,2	35,6	79,1	145,6
Damga Vergisi	18,9	21	28,2	41,9	82,6
Harçlar	24,2	30,7	42,1	76,8	129,6
Diğer Vergiler	0	0	1,1	7,6	10,1
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	173,8	165,9	199,1	385,4	596,3

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 2.3'e göre Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri 2013 yılından başlayarak bir önceki yıla göre artarak devam etmektedir. Merkezi Bütçe Gelirlerinin 2023 yılında vergi oranlarında ki artış ve yeni vergilerle birlikte en yüksek seviyeye çıktığı görülmektedir. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde genel olarak nominal bir artış gözlemlenmektedir.

2.1.2. Dolaylı Vergiler

Türkiye'deki başlıca dolaylı vergiler; katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, gümrük vergisidir Dolaylı vergiler, verginin mükellefiyetinin doğrudan mal veya hizmetin tüketicisi veya kullanıcısı üzerine olmadığı vergilerdir.

Dolaylı vergiler, mal veya hizmetin alım-satımı sırasında toplanır ve genellikle malın veya hizmetin fiyatına eklenerek tüketiciden tahsil edilir. Dolaylı vergiler, tüketiciler tarafından doğrudan vergi dairesine ödenmez, ancak mal veya hizmet satın alındığında ödenir (Barro, 2000, s. 88).

2.1.2.1. Katma değer vergisi

Katma Katma Değer Vergisi (KDV), bir malın veya hizmetin üretimi, ithalatı veya satışı sırasında eklenen ve tüketicilerden tahsil edilen bir vergidir. Türkiye'de ve

birçok diğ er ÷lkede uygulanan bir tür dolaylı vergidir. KDV, üretim ve satış sürecindeki her aşamada eklenerek, malın veya hizmetin nihai tüketiciye ulaştığı noktada tüketici tarafından ödenir.

Mal veya hizmetin üretimi veya ithalatı sırasında, üretici veya ithalatçı tarafından KDV mükellefiyeti doğ ar. Üretici veya ithalatçı, bu süreçte KDV'yi hesaplar ve maliyetine ekler. Mal veya hizmet toptancıya satıldığında veya dağıtıldığında, üretici veya ithalatçı tarafından hesaplanan KDV, toptancıya eklenir. Toptancı tarafından satın alınan mal veya hizmet perakendeciye veya nihai tüketiciye satıldığında, toptancı tarafından eklenen KDV, perakendeci veya nihai tüketiciye yansıtılır. Nihai tüketici malı veya hizmeti satın aldığı nda, üzerine eklenen KDV'yi ödeyerek malı veya hizmeti satın alır. Bu ödenen KDV, satıcı tarafından toplanır ve devlete ödenir.

KDV oranları, ÷lkeye ve mal veya hizmetin türüne göre değ iş ebilir. Türkiye'de KDV oranları genellikle %1, %8 ve %18 gibi farklı oranlarda uygulanır. Temel ihtiyaç maddeleri gibi bazı mal ve hizmetlerde düşük oranlar uygulanırken, lüks tüketim ürünleri gibi belirli ürünlerde yüksek oranlar uygulanır.

KDV, Türkiye'de Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenir ve vergi mükellefleri tarafından ödenir. KDV, Türkiye'de devletin topladığı önemli gelir kaynaklarından biridir ve kamu harcamalarının finansmanında kullanılır (Downs, 1957, s. 8).

2.1.2.2.Özel tüketim vergisi

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), belirli tüketim malları ve hizmetlerin üretimi, ithalatı veya satışı sırasında eklenen ve tüketicilerden tahsil edilen bir vergidir. ÖTV, genellikle alkol, tütün ürünleri, lüks tüketim malları, otomobiller, akaryakıt gibi belirli ürünler üzerinde uygulanır. ÖTV'nin amacı, belirli ürünlerin tüketimini sınırlamak, vergi gelirlerini artırmak ve hükümetin belirli politika hedeflerini desteklemektir.

Üretici veya ithalatçı, belirli bir ürünün üretimi veya ithalatı sırasında ÖTV mükellefiyeti doğ ar. Üretici veya ithalatçı, bu süreçte ÖTV'yi hesaplar ve maliyetine ekler. Üretici veya ithalatçı tarafından satın alınan ürün, toptancıya veya dağıtımcıya satıldığında, ÖTV ürünün fiyatına eklenir. Toptancı veya dağıtımcı, ürünü

perakendeciye veya nihai tüketiciye sattığında, ÖTV'nin yansıtıldığı fiyat üzerinden satış yapar. Nihai tüketici ürünü satın aldığı anda, üzerine eklenen ÖTV'yi ödeyerek ürünü satın alır. Bu ödenen ÖTV, satıcı tarafından toplanır ve devlete ödenir.

ÖTV oranları, ülkeye ve ürün türüne göre değişebilir. Örneğin, alkol ve tütün ürünleri için genellikle yüksek ÖTV oranları uygulanırken, temel ihtiyaç ürünleri için daha düşük oranlar uygulanabilir. ÖTV, Türkiye'de Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenir ve vergi mükellefleri tarafından ödenir.

ÖTV, belirli tüketim malları ve hizmetler üzerinde uygulanan bir vergi olduğu için dolaylı vergi kategorisine girer. Bu vergi türü, devletin topladığı gelirler arasında önemli bir yer tutar ve belirli ürünlerin tüketimini sınırlamak, sağlık politikalarını desteklemek veya çevresel hedeflere ulaşmak gibi amaçlarla kullanılabilir (Öztürk, 2018, s. 21).

2.1.2.3. Gümrük vergisi

Gümrük vergisi, bir ülkeye ithal edilen malların değeri üzerinden alınan vergidir. Gümrük vergisi, genellikle ithal edilen malın değeri üzerinden belirlenir ve malın ülkeye girişi sırasında ödenir. Bu vergi, ithalatçı tarafından ödenir ve genellikle ithal edilen malın değerine eklenerek tahsil edilir.

Gümrük vergisi, ithal edilen malın değeri üzerinden belirlendiği için, ithal edilen malın değerine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Vergi oranları, ithal edilen malın türüne, menşe ülkesine ve ithalat politikalarına bağlı olarak değişebilir. Ayrıca, bazı ülkeler arasında serbest ticaret anlaşmaları veya ticaret anlaşmaları bulunabilir ve bu anlaşmalar kapsamında belirli mallara gümrük vergisi uygulanmayabilir veya vergi oranları indirilebilir.

Gümrük vergileri, genellikle ithalatçılar veya gümrük aracıları tarafından gümrük beyannamesi sırasında ödenir ve gümrük yetkilileri tarafından tahsil edilir. Bu vergi, ithalatçının ülkeye ithal ettiği malı serbest dolaşıma sokabilmesi için ödenmesi gereken bir vergidir.

Gümrük vergisi, bir ülkenin dış ticaret politikasının bir parçası olarak belirlenir ve ithalatı kontrol etmek, yerel üretimi teşvik etmek, ekonomiyi korumak

veya belirli sektörlere destek vermek gibi amaçlarla kullanılabilir. Ayrıca, gümrük vergileri, bir ülkenin gelirini artırmak ve bütçesini finanse etmek için de kullanılabilir (Buchanan, 1991, s. 29).

2.1.3.Dolaysız Vergiler

Dolaysız vergiler, doğrudan mükelleflerden tahsil edilen vergilerdir ve vergi mükellefiyeti doğrudan vergi ödeyene aittir. Dolaysız vergiler, gelir veya servet gibi doğrudan belirli bir miktarda değer üzerinden alınır ve vergi mükellefleri tarafından vergi dairesine doğrudan ödenir.

Dolaysız vergiler, genellikle kişilerin gelirlerine veya sahip oldukları servetlere bağlı olarak hesaplanır ve bu nedenle gelir vergileri ve servet vergileri olarak adlandırılabilir. Dolaysız vergiler, bir ülkedeki gelir dağılımını etkileyebilir ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilir (Aren, 1992, s.16) .

2.1.3.1. Gelir vergisi

Gelir vergisi, bireylerin veya kurumların elde ettikleri gelirler üzerinden doğrudan alınan vergidir. Gelir vergisi, genellikle gelirin miktarına ve kaynağına göre belirlenen oranlarla uygulanır. Kişilerin gelirleri, çalışma, sermaye, gayrimenkul, faiz, kira, temettü gibi çeşitli kaynaklardan elde edilebilir ve bu gelirler üzerinden gelir vergisi tahsil edilir.

Gelir vergisi, birçok ülkede temel bir vergi türüdür ve genellikle devlet gelirinin önemli bir kısmını oluşturur. Gelir vergisi, vergi mükelleflerinin gelirlerine göre farklı oranlarda uygulanabilir ve genellikle ilerici bir vergi sistemi içinde yer alır, yani gelir arttıkça vergi oranı da artar (Bulutoğlu, 1978, s. 79).

Kişisel Gelir Vergisi, bireylerin elde ettikleri gelirler üzerinden doğrudan alınan bir vergidir. Çalışma geliri, sermaye geliri, gayrimenkul geliri gibi çeşitli gelir kaynakları üzerinden gelir vergisi ödenir.

Kurumlar Vergisi, şirketlerin elde ettikleri kârlar üzerinden doğrudan alınan bir vergidir. Şirketlerin vergi ödemeleri, kârlarına göre belirlenen oranlarla hesaplanır.

Gelir Vergisi Dilimleri, gelir vergisi genellikle belirli dilimlerde uygulanır. Bu dilimler, farklı gelir seviyelerine göre belirlenir ve gelir arttıkça vergi oranı da artar.

Gelir vergisi, vergi mükelleflerinin gelirlerine göre hesaplanır ve genellikle yıllık olarak beyan edilir. Vergi mükellefleri, gelir vergisini doğrudan vergi dairesine beyan eder ve öderler. Gelir vergisi, bir ülkedeki gelir dağılımını etkileyebilir ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunabilir (Burgess ve Stern 2007, s. 30-31).

Gelir vergisi kanununun 103.maddesinde: ‘’(305 seri numaralı gelir vergisi genel tebliği ile 2019 takvim yılı gelirlerinin vergilendirilmesinde esas alınmak üzere aşağıdaki tutarlar belirlenmiştir.)

2019 yılı gelirlerinin vergilendirilmesi, ülkenin vergi mevzuatına ve vergi politikalarına göre değişebilir. Ancak genel olarak birçok ülkede kişisel gelir vergisi uygulanır ve bu verginin temelini oluşturan unsurlar gelir dilimleri ve vergi oranlarıdır.

Gelir vergisine tabi gelirler;

18.000 TL'ye kadar, yüzde 15

40.000 TL'nin 18.000 TL'si için 2.700 TL, fazlası yüzde 20

98.000 TL'nin 40.000 TL'si için 7.100 TL, (ücret gelirlerinde 148.000 TL'nin 40.000 TL'si için 7.100 TL), fazlası yüzde 27

98.000 TL'den fazlasının 98.000 TL'si için 22.760 TL, (ücret gelirlerinde 148.000 TL'den fazlasının 148.000 TL'si için 36.260 TL), fazlası yüzde 35 Oranında vergilendirilir.’’ şeklindedir. Örneğin, birçok ülkede gelirler belirli dilimlere ayrılır ve her dilim için belirli bir vergi oranı uygulanır. Düşük gelir grubundaki bireyler için vergi oranı genellikle daha düşükken, yüksek gelir grubundaki bireyler için vergi oranı daha yüksektir. Buna ek olarak, bazı ülkelerde vergi indirimleri, muafiyetler ve vergi avantajları gibi çeşitli vergi avantajları da uygulanabilir.

Kanun koyucu verginin ödeme gücü ilkesine uygun olarak artan oranlı tarife belirleyerek, gelir miktarı arttıkça tarifede ki oranı da arttırmıştır. Gelir vergisi toplama süreci genellikle vergi beyanı ve beyan edilen gelire dayalıdır. Bireyler veya kuruluşlar, belirli bir dönemde elde ettikleri geliri vergi beyannamesiyle bildirir ve bu gelir üzerinden hesaplanan vergiyi öderler. Vergi mükellefleri, gelirlerinden belirli giderlerin ve vergi indirimlerinin düşülmesiyle vergi yüklerini azaltabilirler.

Gelir vergisi kanunu genel anlamda incelendiğinde çok sayıda istisna ve muafiyete yer verilmiş olup, gerçek kişilerin kişisel ve ailevi durumları göz önünde bulundurulmuştur. Örneğin engellilik durumu, belli bir yaşta olmak, kişinin sahip olduğu çocuk sayısı vb. durumlar ile kişilerin kendilerine özgü durumları ile kişiselleştirilmiştir. Söz konusu kişiselleştirmeler ile verginin adalet ilkesine uygun davranılmaktadır. Gelir vergisinin temel amacı, devlet gelirlerini artırmak ve kamu hizmetlerini finanse etmektir. Ayrıca, gelir vergisi politikaları sosyal adaleti sağlamak, gelir dağılımını düzenlemek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek gibi ekonomik ve sosyal hedefleri de destekleyebilir (Çoban, 2004, s. 556).

2.1.3.2. Kurumlar vergisi

Kurumlar Vergisi, Türkiye'de ticari, zirai ve mesleki faaliyetlerden doğan kazançların vergilendirilmesi amacıyla uygulanan bir vergi türüdür. Türkiye'de faaliyet gösteren tüm ticari işletmeler, anonim şirketler, limited şirketler, kooperatifler, dernekler, vakıflar gibi tüzel kişilikler ile sermaye şirketlerine bağlı işletmeler Kurumlar Vergisi'ne tabidir.

Kurumlar Vergisi, Türkiye'deki tüzel kişilerin elde ettikleri kazançlar üzerinden beyan edilir ve vergilendirilir. Vergi oranı, Türkiye'de yürürlükte olan yasal düzenlemelere göre belirlenir ve her yıl bütçe kanunu ile güncellenir. Vergi oranı, genellikle yıllık olarak belirlenir ve kurumların elde ettikleri kazanç üzerinden uygulanır.

Kurumlar Vergisi, Türkiye'de genel olarak ticari kazançlar, zirai kazançlar, serbest meslek kazançları, menkul sermaye iratları, gayrimenkul sermaye iratları, finansal kiralama ve faktoring işlemlerinden elde edilen kazançlar gibi gelirler üzerinden alınır.

Kurumlar Vergisi beyannamesi, mükellefler tarafından her takvim yılının sonuna kadar Gelir İdaresi Başkanlığı'na (GİB) elektronik ortamda verilir ve ödenir. Gecikilen beyanname ve ödemelerde gecikme zamları uygulanabilir.

Kurumlar Vergisi, Türkiye'deki tüzel kişiliklerin vergi yükümlülüklerinden biridir ve vergi gelirleri, genel olarak kamu hizmetlerinin finansmanı, kamu yatırımları, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık gibi alanlarda kullanılır. Kurumlar Vergisi,

Türkiye'de önemli bir vergi türüdür ve ülkenin vergi gelirlerinin önemli bir kaynağını oluşturur (Kaynar, 2011, s 12).

2.1.3.3.Motorlu taşıtlar vergisi

Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), Türkiye'de motorlu taşıtların trafikte kullanılabilmesi için ödenen bir vergidir. Otomobil, motosiklet, minibüs, otobüs, kamyonet, kamyon gibi motorlu araçlar MTV'ye tabidir.

Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin hesaplanması ve tahsilatı, aracın türü, yaşına, motor silindir hacmine ve vergi dairesine kayıtlı olduğu ilin trafik yoğunluğuna göre değişiklik gösterebilir. Vergi, genellikle yıllık olarak ödenir ve aracın plakası yenilendiğinde tahsil edilir.

Motorlu Taşıtlar Vergisi, aracın kayıtlı olduğu ilin ilçe vergi dairesine veya Maliye Bakanlığına bağlı vergi dairesine ödenir. MTV'nin ödenmemesi durumunda cezai işlem uygulanabilir ve araç trafikten men edilebilir.

MTV'nin hesaplanmasında aracın özellikleri, yaşına ve motor silindir hacmine göre farklı tarifeler uygulanır. Örneğin, daha yüksek motor silindir hacmine sahip araçlar için daha yüksek bir MTV tutarı ödenmesi gerekebilir.

MTV, Türkiye'de devlet gelirlerinin bir kaynağıdır ve toplanan gelir, genellikle karayolları bakımı, trafik düzenlemeleri, trafik güvenliği gibi ulaşım alanında harcanır (Kıyıcı, 2019, s. 54).

2.1.3.4.Veraset ve intikal vergisi

Veraset ve İntikal Vergisi, Türkiye'de kişilerin vefat etmeleri veya bağışlama yoluyla malvarlıklarını bir başkasına devretmeleri durumunda ödenen bir vergi türüdür. Bu vergi, miras veya bağış yoluyla elde edilen malvarlığı üzerinden tahsil edilir.

Veraset ve İntikal Vergisi, Türk Medeni Kanunu'na göre düzenlenmiştir. Vergi, miras veya bağışlanan malvarlığının değerine göre belirlenir ve aile üyeleri veya mirasçılar arasındaki ilişkilere göre farklı oranlarda uygulanabilir.

Verginin tahsili, vefat eden kişinin varisleri veya bağışlanan malvarlığını alan kişi veya kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Vergi oranları, miras veya bağışlanan malvarlığının değerine ve varisler arasındaki ilişkilere göre değişiklik gösterebilir.

Veraset ve İntikal Vergisi, genellikle vefat eden kişinin malvarlığının bir kısmının veya tamamının mirasçılara devredilmesi veya bağışlanması durumunda ödenir. Vergi, devredilen malvarlığının değerine göre belirlenir ve Gelir İdaresi Başkanlığı'na (GİB) beyan edilir.

Vergi ödemesi ve beyanı genellikle vefat tarihinden itibaren bir ay içinde yapılmalıdır. Verginin ödenmemesi durumunda gecikme faizi ve cezai işlem uygulanabilir.

Veraset ve İntikal Vergisi, Türkiye'de devlet gelirlerinin bir kaynağıdır ve toplanan gelir, genellikle kamu hizmetlerinin finansmanı, sosyal güvenlik, eğitim gibi alanlarda harcanır (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012, s. 6).

2.1.3.5.Emlak vergisi

Emlak Vergisi, Türkiye'de gayrimenkullere (ev, arsa, dükkân, iş yeri, tarla gibi) ilişkin mülkiyet hakkı bulunan kişilerden alınan bir vergidir. Gayrimenkul sahipleri, her yıl belirlenen vergi değeri üzerinden emlak vergisi ödemekle yükümlüdürler.

Emlak Vergisi, Türkiye genelindeki belediyeler tarafından tahsil edilir. Verginin miktarı, gayrimenkulün bulunduğu belediyenin emlak vergisi değeri ve bu değere uygulanan oranlar dikkate alınarak hesaplanır.

Emlak vergisi değeri, gayrimenkulün bulunduğu bölgenin emlak piyasasında sahip olduğu değeri temsil eder. Bu değer, belediyeler tarafından her yıl belirlenir ve ilgili gayrimenkul sahiplerine bildirilir.

Emlak Vergisi, genellikle gayrimenkulün yüzölçümü, konumu, kullanım amacı gibi faktörlere bağlı olarak hesaplanır. Vergi, belediyeler tarafından önceden belirlenen tarihlerde ilan edilen vergi dönemlerinde ödenir.

Emlak Vergisi, belediyelerin gelirlerinden birini oluşturur ve toplanan gelirler, genellikle yerel altyapı hizmetleri, çevre düzenlemeleri, belediye hizmetlerinin finansmanı gibi yerel kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılır.

Emlak Vergisi, gayrimenkul sahiplerinin mülkiyet haklarına bağlı olarak yıllık olarak ödedikleri bir vergidir ve Türkiye'deki tüm gayrimenkul sahiplerinin bu vergiyi ödemeleri gerekmektedir (Savaş, 2000, s. 22).

Tablo 2. 4.

Merkezi yönetim bütçe harcamaları

	2022					
	1	2	3	4	5	6
Harcamalar	145.95	200.81	224.93	214.28	173.77	212.07
	8	8	9	1	7	8
Faiz Hariç Harcamalar	131.72	157.14	198.00	195.14	155.86	199.31
	7	9	1	6	5	0
Personel	47.624	41.741	41.054	45.054	40.437	42.549
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	7.603	6.828	6.845	6.871	6.651	6.739
Mal ve Hizmet Alımları	5.763	10.866	13.835	15.636	20.326	17.346
Cari Transferler	64.136	74.083	85.780	94.970	64.429	106.755
Sermaye Giderleri	4.347	3.179	8.829	19.690	10.524	18.550
Sermaye Transferleri	1	250	655	1.010	2.193	4.240

Borç Verme	2.254	20.202	41.002	11.916	11.304	3.131
Faiz Harcamaları	14.231	43.669	26.938	19.135	17.912	12.768
İç Borç Faizi	8.297	32.388	12.902	8.524	9.997	7.140
Dış Borç Faizi	4.264	6.892	10.134	7.662	4.040	3.297
İsk. ve Kısa Vad. İşl. Ait Faiz	1.130	673	2.450	1.284	2.496	715
Türev Ürün Giderleri	0	576	773	1.039	592	11
Kira Sertifikası Giderleri	541	3.141	680	625	787	1.606
	2022					
	7	8	9	10	11	12
Harcamalar	260.99	302.34	285.56	307.41	239.42	375.14
	9	3	7	6	9	3
Faiz Hariç Harcamalar	244.30	279.69	252.45	246.27	215.02	356.89
	5	6	1	2	6	7
Personel	63.843	57.318	61.499	63.068	62.945	48.163
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	9.257	9.000	9.493	9.265	9.404	8.908

Mal ve Hizmet Alımları	12.192	30.942	22.154	28.763	27.600	52.238
Cari Transferler	127.281	98.547	112.699	102.859	79.037	115.786
Sermaye Giderleri	20.485	22.373	19.644	25.559	24.276	99.442
Sermaye Transferleri	2.325	9.792	2.106	3.981	5.245	17.024
Borç Verme	8.922	51.725	24.856	12.777	6.519	15.337
Faiz Harcamaları	16.694	22.647	33.116	61.144	24.403	18.246
İç Borç Faizi	9.568	10.114	18.743	48.768	16.306	12.782
Dış Borç Faizi	6.526	8.179	11.909	8.754	4.956	2.953
İsk. Ve Kısa Vad. İşl. Ait Faiz	169	84	235	488	1.308	718
Türev Ürün Giderleri	19	735	958	1.253	785	83
Kira Sertifikası Giderleri	412	3.535	1.271	1.882	1.047	1.709

Tablo 2.4'e bakıldığında 2022 yılının ilk aylarında kamu harcamalarının genişletildiği görülmektedir. Bahar aylarına doğru, faiz harcamaları ve borçlanma maliyetlerinin de yükselmeye devam ettiği görülmektedir. 2022 yılının son çeyreğinde ise bütçe açığının genişlediği görülmektedir.

Tablo 2.4.*Merkezi yönetim bütçe harcamaları (devamı)*

	2023					
	1	2	3	4	5	6
Harcamalar	321.320	389.388	334.044	400.444	430.518	487.862
Faiz Hariç Harcamalar	299.961	355.165	288.969	365.947	327.804	450.487
Personel	103.240	84.634	86.683	87.860	87.344	107.675
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	15.520	13.548	13.767	13.369	13.145	16.523
Mal ve Hizmet Alımları	19.826	22.827	28.140	31.022	33.815	28.488
Cari Transferler	146.381	193.683	124.694	174.743	150.643	256.248
Sermaye Giderleri	9.884	17.931	21.682	32.243	26.226	25.689
Sermaye Transferleri	7	12.280	8.586	17.821	6.476	8.983
Borç Verme	5.103	10.261	5.417	8.891	10.156	6.882
Faiz Harcamaları	21.359	34.223	45.075	34.497	102.714	37.375
İç Borç Faizi	13.524	12.364	23.189	15.786	86.734	13.499

Dış Borç Faizi	5.925	9.858	12.983	10.255	5.653	4.683
İsk. ve Kısa Vad. İşl. Ait Faiz	450	2.470	5.517	5.665	5.128	15.818
Türev Ürün Giderleri	76	856	1.061	1.459	879	80
Kira Sertifikası Giderleri	1.385	8.675	2.326	1.332	4.320	3.296
	2023					
	7	8	9	10	11	12
Harcamalar	455.840	562.686	570.482	569.211	671.183	1.392.477
Faiz Hariç Harcamalar	418.132	475.537	499.719	502.401	576.575	1.350.144
Personel	139.825	129.274	134.355	135.599	134.039	94.001
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	17.369	16.421	17.354	16.559	16.609	15.553
Mal ve Hizmet Alımları	27.287	40.650	41.942	48.370	49.845	80.643
Cari Transferler	178.738	186.923	211.952	202.747	237.297	309.592
Sermaye Giderleri	28.811	36.762	37.122	60.138	66.624	179.886

Sermaye Transferleri	12.914	33.416	33.287	29.007	55.881	639.400
Borç Verme	13.189	32.091	23.707	9.981	16.279	31.070
Faiz Harcamaları	37.707	87.149	70.764	66.810	94.608	42.332
İç Borç Faizi	10.385	58.120	27.180	18.568	69.205	25.049
Dış Borç Faizi	21.643	13.697	18.383	14.299	8.074	4.994
İsk. Ve Kısa Vad. İşl. Ait Faiz	3.291	8.392	21.586	6.332	10.749	8.688
Türev Ürün Giderleri	96	1.197	1.516	2.016	1.271	91
Kira Sertifikası Giderleri	2.291	5.744	2.098	25.595	5.308	3.511

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 2.4' e 2023 yılı için bakıldığında, deprem felaketinin etkilerinin görüldüğünü söyleyebiliriz. Yılın ilk çeyreğinde Kahramanmaraş merkezli depremler bütçe öncelikliklerinin değişmesine neden olmuştur. Maaş zamlarının, sosyal yardımların ve teşvik paketlerinin bütçeye ek yük getirdiğini söyleyebiliriz. 2023 yılında olağanüstü harcamalarının yaşanması nedeniyle ekonomik dengelerin bozulduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2.4.

Merkezi yönetim bütçe harcamaları (devamı)

	2024			2023	2024
	1	2	3	Ocak- Mart	Ocak- Mart
Harcamalar	767.968	689.905	692.807	1.044.753	2.150.680
Faiz Hariç Harcamalar	646.875	635.075	618.254	944.095	1.900.204
Personel	260.250	200.129	203.941	274.557	664.320
Sos. Güv. Kur. Devlet Primi	30.555	25.033	25.922	42.835	81.510
Mal ve Hizmet Alımları	27.056	42.859	48.819	70.794	118.734
Cari Transferler	284.656	294.295	258.217	464.759	837.168
Sermaye Giderleri	18.057	32.738	44.780	49.497	95.576
Sermaye Transferleri	279	1.816	2.960	20.874	5.054
Borç Verme	26.022	38.204	33.617	20.780	97.843
Faiz Harcamaları	121.093	54.830	74.553	100.658	250.476
İç Borç Faizi	82.501	20.108	35.716	49.076	138.325
Dış Borç Faizi	26.232	13.813	26.141	28.765	66.186

İsk. ve Kısa Vad. İşl. Ait Faiz	10.201	1.584	7.425	8.437	19.210
Türev Ürün Giderleri	80	1.339	1.792	1.993	3.211
Kira Sertifikası Giderleri	2.080	17.985	3.479	12.386	23.544

Kaynak: (Hazine ve Maliye Bakanlığı)

Tablo 2.4'e genel olarak bakıldığında, Türkiye'de 2022-2024 yılları arasında Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları, değişiklik göstermektedir. 2022 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri artış göstermektedir. Bütçe giderleri 2023 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak %52 oranında artış göstermektedir. Personel giderlerinde artış olması, ekonomik şartların ve maaş düzenlemeleri yapıldığına işaret etmektedir. Cari transferlerde genele olarak bir artış gözlenmektedir. Bu durumu sosyal güvenlik ve destek harcamalarından dolayı olduğu söylenebilir. Tablo 2.4'e bakıldığında genel olarak kamu harcamaları da tıpkı kamu gelirlerinde olduğu gibi arttığı görülmektedir.

2.2.Vergilemenin Amaçları

2.2.1.Mali Amaç

Vergilemenin mali amaçları, genellikle bir devletin mali politikasının temel hedeflerini oluşturur. Vergilemenin mali amacı, devletin kamu harcamalarını finanse etmek için gelir sağlamaktır. Devlet, kamu hizmetleri (eğitim, sağlık, altyapı, güvenlik vb.) ve yatırımları finanse etmek için vergi toplar.

2.2.1.1.Kamu hizmetlerinin finansmanı

Vergiler, devletin temel kamu hizmetlerini finanse etmek için önemli bir kaynak sağlar. Sağlık, eğitim, altyapı, güvenlik gibi kamu hizmetleri, vergi gelirleriyle

finanse edilir. Vergiler, bu hizmetlerin sunumu ve sürdürülebilirliği için gereken kaynakların temininde önemli bir rol oynar (Yıldırım ve Yıldırım, 2001, s.9).

2.2.1.2.Bütçe denge ve sürdürülebilirlik

Vergi politikası, devletin bütçe dengesini sağlamak ve kamu borcunun sürdürülebilirliğini sağlamak için kullanılır. Vergi gelirleri, devlet harcamaları ile denge sağlayarak bütçe açığını azaltabilir veya kamu borcunun sürdürülebilir bir seviyede tutulmasına yardımcı olabilir.

2.2.1.3.Mali istikrar

Vergileme, ekonomik istikrarı desteklemek ve sağlamak için kullanılabilir. Mali istikrar, enflasyonun kontrol altında tutulması, ekonomik dalgalanmaların azaltılması ve ekonomik büyümenin teşvik edilmesi gibi hedefleri içerir. Vergi politikası, bu hedeflere ulaşmak için kullanılan bir araç olabilir.

2.2.1.4.Kaynak yönetimi ve dağılımı

Vergileme, ekonomideki kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesini ve dağıtılmasını sağlar. Vergi politikası, toplumun belirli alanlara yatırım yapılmasını veya belirli alanlardan kaynak çekilmesini teşvik edebilir. Örneğin, çevresel vergiler, çevreye zararlı faaliyetleri azaltmak için kullanılabilir.

2.2.1.5.Toplumsal adalet

Vergi politikası, gelir eşitsizliklerini azaltmak ve toplumsal adaleti sağlamak için kullanılabilir. İlerici vergi sistemleri, daha yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alarak gelir dağılımının daha adil olmasını sağlayabilir.

Bu mali amaçlar, vergi politikasının temelini oluşturur ve vergi sisteminin tasarımında dikkate alınması gereken faktörleri belirler. Vergileme, ekonomik, sosyal ve politik hedeflerle de etkileşime girer ve genellikle bu hedeflere ulaşmak için kullanılan bir araç olarak görülür (Erdem, 2009, s. 58).

2.2.2.Mali Olmayan Amaç

Vergilemenin mali olmayan amaçları, genellikle ekonomik veya sosyal politika hedeflerini desteklemek amacıyla vergi politikası kullanımını içerir.

2.2.2.1.Çevresel politika amaçlarına ulaşma

Vergiler, çevresel politika hedeflerini desteklemek için kullanılabilir. Örneğin, çevresel vergiler, çevreye zararlı faaliyetleri azaltmak veya çevre dostu teknolojilere yatırımı teşvik etmek amacıyla kullanılabilir. Bu tür vergiler, karbon vergisi, atık vergisi gibi çevresel etkileri azaltmak için tasarlanmış olabilir.

2.2.2.2.Sosyal politika amaçlarına ulaşma

Vergiler, sosyal politika hedeflerini desteklemek için de kullanılabilir. Örneğin, indirimli vergi oranları veya vergi kredileri, düşük gelirli bireyleri desteklemek veya belirli sosyal hizmetlerden yararlanan grupları teşvik etmek için kullanılabilir.

2.2.2.3.Endüstriyel politika ve rekabetçilik

Vergiler, belirli endüstrileri teşvik etmek veya rekabetçiliği artırmak için kullanılabilir. Örneğin, Ar-Ge harcamalarını teşvik eden vergi indirimleri veya belirli sektörlerde yatırımı destekleyen vergi kolaylıkları, endüstriyel politika amaçlarına hizmet edebilir.

2.2.2.4.Kamu sağlığı ve güvenlik

Vergiler, kamu sağlığını ve güvenliğini korumak için kullanılabilir. Örneğin, alkol ve tütün gibi zararlı maddeler üzerinde uygulanan ek vergiler, kamu sağlığını korumak ve bu maddelerin kullanımını azaltmak için kullanılabilir.

2.2.2.5.Sosyal davranışları etkileme

Vergiler, belirli sosyal davranışları teşvik etmek veya azaltmak için kullanılabilir. Örneğin, sağlıklı beslenmeyi teşvik etmek amacıyla sağlıksız gıdalar üzerinde uygulanan ek vergiler veya enerji tasarrufunu teşvik etmek için enerji tüketimine dayalı vergi kolaylıkları gibi önlemler alınabilir.

Bu mali olmayan amaçlar, vergi politikasının tasarımında dikkate alınması gereken faktörleri belirler. Vergi sistemi genellikle bu amaçları desteklemek ve toplumun genel refahını artırmak için kullanılır (Çöloğlu, 1983, s. 202-204).

2.3.Vergileme İlkeleri

Vergileme ilkeleri, adil ve sürdürülebilir bir vergi sisteminin oluşturulmasını sağlayan temel kurallardır. Adam Smith'in ortaya koyduğu klasik vergileme ilkeleri arasında adalet, kesinlik, uygunluk ve ekonomiklik bulunur. Bu ilkeler, vergilerin adil ve öngörülebilir olmasını, vatandaşların ödeme kolaylığına göre tahsil edilmesini ve devlet için vergi toplamının maliyetinin makul seviyede tutulmasını öngörür. Günümüzde bu ilkeler genişletilerek genellik, mali yeterlilik, ekonomik verimlilik, şeffaflık ve esneklik gibi modern vergileme ilkeleri eklenmiştir. Bu ilkeler, vergilerin tüm vatandaşlara eşit uygulanmasını, devletin harcamalarını karşılayacak düzeyde olmasını ve ekonomik gelişmelere uyum sağlayabilmesini amaçlar. Etkili bir vergi sistemi, hem bireyler hem de devlet için ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynar.

2.3.1.Eşitlik İlkesi

Vergileme sisteminde eşitlik ilkesi, benzer ekonomik durumda olan bireylerin benzer şekilde vergilendirilmesini ifade eder. Bu ilke, yatırılan çabanın, elde edilen gelirin ve sahip olunan varlıkların vergilendirilmesinde adaleti sağlamayı amaçlar.

2.3.2.Adalet İlkesi

Vergileme sisteminin adil olması, kişilerin ve kurumların ödeme gücüne göre vergilendirilmesini ifade eder. Yani, daha fazla geliri veya serveti olan bireylerin ve kurumların, daha yüksek oranda vergi ödemesi gerektiği prensibidir.

2.3.3.Ekonomik Verimlilik İlkesi

Vergi sistemi, ekonomik kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını teşvik etmelidir. Bu ilke, piyasa ekonomisinin doğal teşviklerine müdahale etmeyen, ekonomik faaliyetleri engellemeyen ve kaynak tahsisi üzerinde olumsuz etkisi olmayan bir vergilendirme sistemini içerir.

2.3.4.Basitlik ve Şeffaflık İlkesi

Vergi sistemi, basit ve anlaşılır olmalıdır. Vergi yükümlülerinin vergilendirme sürecini anlamalarını kolaylaştırmak ve vergi ödemelerinin tahmin edilebilirliğini artırmak için şeffaf olmalıdır.

2.3.5.Ekonomik Yeterlilik İlkesi

Vergi sistemleri, vergi toplama ve vergi idaresi maliyetlerini minimize etmelidir. Vergi uygulamaları ve tahsilat süreçleri, ekonomik olarak etkin bir şekilde yürütülmelidir.

2.3.6.Uygunluk İlkesi

Vergi yasalarının ve uygulamalarının, toplumun değerlerine, kültürel özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun olması önemlidir. Vergi politikaları, toplumun geniş kesimlerine adil bir şekilde hizmet etmelidir.

Bu ilkeler, bir vergi sisteminin adil, etkin, şeffaf ve ekonomik olarak işleyen bir şekilde tasarlanmasını ve uygulanmasını sağlamak için kullanılır. Vergi politikası

oluşturulurken ve uygulanırken bu ilkelerin dikkate alınması önemlidir (Buyrukoğlu. Ve Buzkıran, 2016 s 2078).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE KAMU HARCAMALARI VE VERGİ GELİRLERİ ANALİZİ

Türkiye'deki kamu harcamaları ve vergi gelirleri, genellikle makroekonomik göstergeler olarak incelenir ve ekonominin sağlığını değerlendirmek için önemlidir. Bu analiz, kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi, bütçe açığı ve kamu borçları gibi faktörleri değerlendirir (Turan, 2008, s. 23).

Kamu Harcamaları, Türkiye'de kamu harcamaları genellikle milli gelirin bir yüzdesi olarak ölçülür. Bu harcamalar, genellikle eğitim, sağlık, altyapı, savunma, güvenlik, sosyal yardımlar gibi alanlarda gerçekleşir. Kamu harcamalarındaki artışlar genellikle ekonomik büyüme ve kalkınma politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak, kamu harcamalarındaki aşırı artışlar bütçe açığını artırabilir ve enflasyon gibi makroekonomik sorunlara yol açabilir.

Vergi Gelirleri, Türkiye'de vergi gelirleri, doğrudan ve dolaylı vergilerden elde edilir. Doğrudan vergiler, gelir vergisi, kurumlar vergisi ve gayrimenkul vergisi gibi kaynaklardan elde edilirken, dolaylı vergiler KDV, ÖTV gibi tüketim vergilerinden gelir. Vergi gelirleri genellikle ekonominin büyüklüğü, istihdam düzeyi, vergi politikaları ve vergi oranları gibi faktörlere bağlı olarak değişir. Vergi gelirlerindeki artışlar, genellikle ekonomik büyüme ve iş hacmindeki artışlarla ilişkilendirilir.

Kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki önemlidir. Kamu harcamalarının vergi gelirlerini aşması durumunda bütçe açığı ortaya çıkar. Bütçe açığı, genellikle borçlanma veya para basma gibi yöntemlerle finanse edilir ve uzun vadede sürdürülebilir olmayabilir. Bu nedenle, kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki denge önemlidir ve ekonominin sağlıklı bir şekilde yönetilmesini sağlar.

Türkiye'de kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek, ekonominin genel sağlığını anlamak için önemlidir. Bu analiz, ekonomik politikaların etkinliğini değerlendirmek ve sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma için önemli bir araçtır (Çarıkçı, 1983, s.150).

Türkiye'nin kamu harcamaları ve vergi gelirleri, ekonomik büyüme, mali politikalar, yapısal reformlar ve küresel ekonomik koşulların etkisiyle sürekli değişim göstermektedir. 2000 yılından bu yana Türkiye, mali sürdürülebilirliği sağlamak, ekonomik büyümeyi desteklemek ve sosyal hizmetlerin kalitesini artırmak amacıyla önemli mali ve yapısal reformlar gerçekleştirmiştir. Aşağıda, Türkiye'deki kamu harcamaları ve vergi gelirlerinin ana hatları ve bu konudaki analizler yer almaktadır.

Tablo 3. 1.

Merkezi yönetim bütçesi finansmanı

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nakit Dengesi	-12,4	-21	-19,5	-37	-54,8	-88,5
Finansman	12,4	21	19,5	37	54,8	88,5
Dış Borçlanma, Net	8	8,2	-2,9	4,5	16,8	9,7
Kullanım	16,7	20,8	10,3	19,1	42,5	41,4
Ödenen	-8,7	-12,6	-13,2	-14,7	-25,7	-31,7
İç Borçlanma, Net	16,5	11,6	25,5	28,5	66,8	50,5
TL Cinsinden Hazine Bonosu	-3,7	0	0	1	-0,1	4,5
Satış	0	0	2,6	3,6	2,5	8
Ödenen	-3,7	0	-2,6	-2,6	-2,5	-3,4
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödenen	0	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	20,1	11,6	25,5	27,5	66,9	41,2
Satış	144,5	129,4	90,2	88,4	124,8	111,1
Ödenen	-124,4	-117,8	-64,8	-60,9	-57,9	-69,9
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	0	0	0	0	0	4,8
Satış	0	0	0	0	0	5
Ödenen	0	0	0	0	0	-0,2

Net Borç Verme (-)	-1	-1,2	-0,9	-0,9	-0,2	-0,9
Borç Verme	0,1	0,3	0,1	0	0,6	0,1
Geri Ödeme (-)	1,1	1,5	1	0,9	0,9	1
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0,7	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-13,8	0	-4	3,2	-29	27,4
	2019	2020	2021	2022	2023	
Nakit Dengesi	-125,6	-171,5	-128,6	-146,7	-633,2	
Finansman	125,6	171,5	128,6	146,7	633,2	
Dış Borçlanma, Net	31,8	25,2	29,3	95,8	99,8	
Kullanım	66,4	68,3	92	215,1	263,1	
Ödenen	-34,6	-43,1	-62,7	-119,3	-163,3	
İç Borçlanma, Net	125,3	221,8	87,2	373,6	861,1	
TL Cinsinden Hazine Bonosu	10	-18,3	9,9	9	-17,6	
Satış	22,5	23,9	9,9	25,5	4,3	
Ödenen	-12,5	-42,2	0	-16,5	-21,9	
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	-0,1	0	0	0	0	
Satış	1,1	0	0	0	0	
Ödenen	-1,2	0	0	0	0	
TL Cinsinden Devlet Tahvili	64,4	112,2	128,8	399,9	928,9	
Satış	135,1	255,1	279,5	554,3	1.132,10	
Ödenen	-70,7	-142,9	-150,6	-154,5	-203,2	
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	51	127,8	-51,6	-35,2	-50,2	
Satış	53,2	160,9	112,9	70,7	177,6	
Ödenen	-2,2	-33,1	-164,5	-105,9	-227,8	
Net Borç Verme (-)	-0,9	-0,8	-1,4	-2,9	-1,6	
Borç Verme	0	0,4	0,2	0	0,9	
Geri Ödeme (-)	0,9	1,1	1,6	2,9	2,5	

Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-32,3	-76,2	10,7	-325,6	-329,2

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.1 'e göre merkezi yönetim bütçe finansmanın 2013-2015 yılları arasında bütçe açıkları dikkate alındığında görece düşük seviyelerde kaldığı söylenebilir. Açıklarının finansmanın genel olarak iç borçlanma ile gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Aynı zamanda özelleştirme gelirleri de kullanılmıştır. 2016-2018 yılları arasına bakıldığında bütçe açıklarının arttığı gözlemlenmektedir. Bu dönemlerde iç borçlanmanın yanı sıra dış borçlanma da finansman kaynağı olarak kullanıldığı söylenebilir. 2019-2020 yılları arasında pandeminde etkisi ile hem iç borçlanma hem de dış borçlanma yükselmiştir. 2021 ve 2023 yılları arasında ise diğer yıllara göre en yüksek borçlanma seviyesinin olduğu gözlemlenmektedir. Tabloya bakıldığında genel olarak 2013 yılı sonrası nakite dengesinin negatif anlamda arttığı görülmektedir.

Tablo 3. 2.

Merkezi yönetim bütçesi finansmanının Gsyh'ya oranı

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
Nakit Dengesi	-0,7	-1	-0,8	-1,4	-1,7	-2,4	-2,9	-3,4	-1,8	-1	-2,4
Finansman	0,7	1	0,8	1,4	1,7	2,4	2,9	3,4	1,8	1	2,4
Dış Borçlanma, Net	0,4	0,4	-0,1	0,2	0,5	0,3	0,7	0,5	0,4	0,6	0,4
Kullanım	0,9	1	0,4	0,7	1,4	1,1	1,5	1,4	1,3	1,4	1
Ödenen	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6	-0,8	-0,8	-0,8	-0,9	-0,9	-0,8	-0,6
İç Borçlanma, Net	0,9	0,6	1,1	1,1	2,1	1,3	2,9	4,4	1,2	2,5	3,3
TL Cinsinden Hazine Bonosu	-0,2	0	0	0	0	0,1	0,2	-0,4	0,1	0,1	-0,1
Satış	0	0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5	0,5	0,1	0,2	0
Ödenen	-0,2	0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,8	0	-0,1	-0,1

Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	1,1	0,6	1,1	1	2,1	1,1	1,5	2,2	1,8	2,7	3,5
Satış	7,9	6,3	3,8	3,4	4	3	3,1	5,1	3,9	3,7	4,3
Ödenen	-6,8	-5,7	-2,8	-2,3	-1,8	-1,9	-1,6	-2,8	-2,1	-1	-0,8
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	0	0	0	0	0	0,1	1,2	2,5	-0,7	-0,2	-0,2
Satış	0	0	0	0	0	0,1	1,2	3,2	1,6	0,5	0,7
Ödenen	0	0	0	0	0	0	-0,1	-0,7	-2,3	-0,7	-0,9
Net Borç Verme (-)	-0,1	-0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Borç Verme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Geri Ödeme (-)	0,1	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-0,8	0	-0,2	0,1	-0,9	0,7	-0,7	-1,5	0,1	-2,2	-1,3

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Yıllık GSYH verileri açıklanmamış olup, yıllık veriler 4 çeyreğin toplamı suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 3.2'ye göre, nakit dengesi 2023 yılında -2.4 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılı ile karşılaştırıldığında nakit dengesi -0.7'den bu seviyelere geldiği görülmektedir.

Tablo 3. 3.

Merkezi yönetim bütçe finansmanı

	2022					
	1	2	3	4	5	6
Nakit Dengesi	5.722	42.648	-65.533	-57.340	148.560	-17.447
Finansman	-5.722	-42.648	65.533	57.340	-148.560	17.447

Dış Borçlanma, Net	-889	12.347	8.157	465	1.876	-632
Kullanım	270	41.399	35.122	1.042	4.671	1.441
Ödenen	-1.159	-29.051	- 26.964	-577	-2.795	-2.073
İç Borçlanma, Net	17.096	19.318	16.631	22.535	18.771	43.895
TL Cinsinden Hazine Bonosu	0	4.199	3.858	3.388	5.717	-1.628
Satış	0	4.199	3.858	3.388	5.717	8.291
Ödenen	0	0	0	0	0	-9.920
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	16.914	30.803	12.773	19.148	7.244	45.523
Satış	38.136	45.585	30.209	33.883	34.310	47.204
Ödenen	-21.222	-14.782	- 17.436	-14.736	-27.066	-1.681
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	182	-15.684	0	0	5.809	0
Satış	22.296	0	0	0	20.004	0
Ödenen	-22.115	-15.684	0	0	-14.195	0
Net Borç Verme (-)	-2	-141	-29	-293	-58	-47
Borç Verme	0	0	0	0	0	0
Geri Ödeme (-)	2	141	29	293	58	47
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0	0

Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-21.932	-74.454	40.716	34.046	-169.265	-25.863
-------------------------------------	----------------	----------------	---------------	---------------	-----------------	----------------

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.3' e 2022 yılının ilk yarısı için bakıldığında bütçe açığının kontrollü bir şekilde arttığı fakat finansman maliyetlerinin yükselmeye başladığı, faiz harcamalarının ve borçlanma maliyetlerinin arttığı bir dönem görülmektedir.

Tablo 3.3.

Merkezi yönetim bütçe finansmanı (devamı)

	2022					
	7	8	9	10	11	12
Nakit Dengesi	-62.020	11.892	-74.267	-75.328	106.776	-110.400
Finansman	62.020	-11.892	74.267	75.328	-106.776	110.400
Dış Borçlanma, Net	-508	-755	-46.855	48.015	25.906	48.709
Kullanım	750	1.566	639	48.707	28.533	50.950
Ödenen	-1.257	-2.321	-47.494	-692	-2.628	-2.242
İç Borçlanma, Net	38.978	9.808	54.184	53.776	39.281	39.321
TL Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	-6.557
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödenen	0	0	0	0	0	-6.557
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0	0

TL Cinsinden Devlet Tahvili	38.978	35.356	54.184	53.776	39.281	45.877
Satış	40.074	51.823	64.955	64.681	53.401	50.085
Ödenen	-1.096	-16.467	-10.771	-10.905	-14.120	-4.208
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	0	-25.548	0	0	0	0
Satış	0	28.356	0	0	0	0
Ödenen	0	-53.904	0	0	0	0
Net Borç Verme (-)	-272	-412	-200	-517	-40	-922
Borç Verme	0	0	0	0	0	0
Geri Ödeme (-)	272	412	200	517	40	922
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	23.278	-21.357	66.739	-26.980	-172.003	21.449

Tablo 3.3'e 2022 yılının ikinci yarısı için bakıldığında bütçe finansmanı için borçlanmanın arttığı buna dayalı olarak bütçe açığının büyüdüğü görülmektedir.

Tablo 3.3.

Merkezi yönetim bütçe finansmanı (devamı)

	2023					
	1	2	3	4	5	6

Nakit Dengesi	-43.312	-134.999	-32.385	-138.483	110.092	-218.358
Finansman	43.312	134.999	32.385	138.483	-110.092	218.358
Dış Borçlanma, Net	48.423	-1.108	15.517	6.786	93	-2.424
Kullanım	50.499	1.466	45.807	52.370	3.349	204
Ödenen	-2.076	-2.574	-30.289	-45.584	-3.257	-2.627
İç Borçlanma, Net	62.647	56.638	71.724	48.207	37.507	71.267
TL Cinsinden Hazine Bonosu	-7.118	-10.840	2.070	0	0	0
Satış	938	0	2.070	0	0	0
Ödenen	-8.056	-10.840	0	0	0	0
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	69.765	67.477	69.654	48.207	37.507	71.267
Satış	94.038	71.723	86.639	48.207	52.835	113.008
Ödenen	-24.273	-4.246	-16.985	0	-15.328	-41.741
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödenen	0	0	0	0	0	0

Net Borç Verme (-)	0	-101	-124	-269	-107	0
Borç Verme	0	0	0	0	0	0
Geri Ödeme (-)	0	101	124	269	107	0
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-67.758	79.368	-54.981	83.220	-147.798	149.514

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.3'e 2023 yılının ilk yarısı için bakıldığında Kahramanmaraş merkezli deprem ve seçimin etkisiyle şekillendiğini söyleyebiliriz. Kamu harcamalarının artması ile birlikte vergi gelirlerine ve borçlanmaya daha fazla ağırlık verildiği söylenebilir. 2023 yılının ilk yarısı, deprem kaynaklı olağanüstü harcamalar ve seçim ekonomisinin getirdiği genişletici maliye politikasının uyguladığının sonuçlarını görmekteyiz.

Tablo 3.3.

Merkezi yönetim bütçe finansmanı devamı

	2023
--	-------------

	7	8	9	10	11	12
Nakit Dengesi	52.513	45.897	-101.478	-78.977	82.276	-176.034
Finansman	-52.513	-45.897	101.478	78.977	-82.276	176.034
Dış Borçlanma, Net	326	-1.975	6.320	3.992	74.211	-50.406
Kullanım	3.387	1.897	9.275	6.387	77.431	11.007
Ödenen	-3.061	-3.871	-2.954	-2.395	-3.220	-61.414
İç Borçlanma, Net	33.603	132.392	91.587	66.409	87.611	101.470
TL Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	1.251	-3.009
Satış	0	0	0	0	1.251	0
Ödenen	0	0	0	0	0	-3.009
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	71.971	144.178	91.587	66.409	86.360	104.479
Satış	73.114	153.576	137.231	88.938	94.857	117.891
Ödenen	-1.144	-9.399	-45.644	-22.530	-8.497	-13.412
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	-38.368	-11.786	0	0	0	0
Satış	107.973	69.642	0	0	0	0

Ödenen	- 146.341	-81.428	0	0	0	0
Net Borç Verme (-)	-367	555	-6	-499	-67	-634
Borç Verme	0	865	0	0	0	0
Geri Ödeme (-)	367	310	6	499	67	634
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	-86.809	-175.759	3.564	8.078	-244.166	124.336

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.3'e 2023 yılının ikinci yarısı için bakıldığında hem iç hem dış borçlanmanın arttığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda deprem bölgesine tönelik harcamalar, kamu maaş zamları ve faiz giderlerinin bütçeye yük getirdiğini söyleyebiliriz.

Tablo 3.3.

Merkezi yönetim bütçe finansmanı devamı

	2024			2023	2024
	1	2	3	Ocak-	Ocak-
				Mart	Mart
Nakit Dengesi	-156.304	- 149.127	- 181.343	-210.696	-486.774
Finansman	156.304	149.127	181.343	210.696	486.774
Dış Borçlanma, Net	-979	90.289	-7.029	62.833	82.281
Kullanım	2.712	94.670	75.572	97.772	172.955
Ödenen	-3.692	-4.382	-82.601	-34.939	-90.674
İç Borçlanma, Net	142.796	55.491	70.659	191.009	268.946
TL Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	-15.887	0
Satış	0	0	0	3.009	0
Ödenen	0	0	0	-18.896	0
Döviz Cinsinden Hazine Bonosu	0	0	0	0	0
Satış	0	0	0	0	0
Ödeme	0	0	0	0	0
TL Cinsinden Devlet Tahvili	142.796	90.784	70.204	206.897	303.784
Satış	155.837	99.124	81.889	252.401	336.850
Ödenen	-13.041	-8.339	-11.685	-45.504	-33.065

Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	0	-35.293	455	0	-34.838
Satış	0	112.475	47.007	0	159.482
Ödenen	0	- 147.768	-46.552	0	-194.320
Net Borç Verme (-)	0	694	-234	-224	460
Borç Verme	0	694	0	0	694
Geri Ödeme (-)	0	0	234	224	234
Özelleştirme Geliri	0	0	0	0	0
TMSF Gelir Fazlaları	0	0	0	0	0
Kasa/Banka ve Diğer İşlemler	14.487	4.041	117.479	-43.371	136.007

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.3'ye göre 2022 yılında bütçe açığının iç ve dış borçlanma açığıyla finanse edildiği söylenebilir. 2023 yılında bütçe açığında daralma meydana gelmiştir. Fakat iç borçlanma ihtiyacının devam ettiği gözlemlenebilir. 2022 ve 2024 yılları arasında merkezi yönetim bütçe finansmanında değişiklikler gözlemlenebilmektedir. Genel olarak ise nakit dengesinde bir miktar bozulma olduğu görülmektedir.

3.1.Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları, devletin ekonomik ve sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla yaptığı harcamalardır. Eğitim, sağlık, altyapı, güvenlik ve sosyal yardımlar

gibi hizmetlerin finansmanı kamu harcamaları ile sağlanır. Bu harcamalar, devletin topladığı vergiler, harçlar ve diğer gelir kaynakları ile finanse edilir. Kamu harcamalarının temel amacı, toplumsal refahı artırmak, gelir dağılımında adaleti sağlamak ve ekonomik istikrarı korumaktır. Ayrıca, devletin yatırım ve teşvik politikaları kapsamında yapılan harcamalar, ekonomik büyümeyi destekler ve işsizliği azaltmaya katkıda bulunur. Ancak, kamu harcamalarının etkin ve verimli yönetilmesi, bütçe açıklarını önlemek ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak açısından büyük önem taşır.

3.2. Vergi Gelirleri

Vergi gelirleri, devletin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla vatandaşlardan ve işletmelerden topladığı zorunlu ödemelerdir. Devlet, eğitim, sağlık, altyapı, güvenlik gibi kamu hizmetlerini sürdürebilmek için vergi gelirlerine ihtiyaç duyar. Vergiler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki gruba ayrılır. Doğrudan vergiler gelir ve servet üzerinden alınan vergiler olup, gelir vergisi ve kurumlar vergisi gibi kalemleri içerir. Dolaylı vergiler ise mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler olup, KDV ve ÖTV gibi vergileri kapsar. Vergi gelirlerinin adaletli, etkin ve sürdürülebilir olması, ekonomik dengelerin korunması ve kamu hizmetlerinin kesintisiz sağlanması açısından büyük önem taşır.

3.3. Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin Karşılaştırılması

Kamu harcamaları ve vergi gelirleri, devletin mali yapısının iki temel unsurudur ve kamu bütçesi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Kamu harcamaları, devletin eğitim, sağlık, güvenlik, altyapı gibi alanlarda topluma sunduğu hizmetler için yaptığı harcamalardır. Vergi gelirleri ise bu harcamaları finanse etmek amacıyla bireylerden ve işletmelerden alınan zorunlu ödemelerdir. Vergi gelirleri, kamu harcamalarını karşılamak için yeterli olmadığında devlet borçlanmaya veya ek finansman kaynakları yaratmaya yönelir. Kamu harcamalarının fazla olması bütçe açığına, vergi gelirlerinin fazla olması ise bütçe fazlasına yol açabilir. Bu nedenle, ekonomik istikrarın sağlanması için kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasında dengeli bir ilişki kurulması büyük önem taşır (Kanca ve Bayrak, 2015, s. 20-23).

3.4. Türkiye'de 2000 Yılı Sonrası Kamu Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin Gelişimi

2001 Ekonomik Krizi ve Sonrası, 2001 ekonomik krizi sonrasında Türkiye, IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde yapısal reformlar gerçekleştirdi. Mali disiplinin sağlanması ve kamu harcamalarının kontrol altına alınması hedeflendi.

Ekonomik Büyüme ve Vergi Gelirleri, 2002-2007 döneminde yüksek ekonomik büyüme oranları, vergi gelirlerinin artmasını sağladı. Bu dönemde özellikle dolaylı vergilerden elde edilen gelirler önemli ölçüde arttı.

2008 Küresel Finans Krizi ve Sonrası, 2008 küresel finans krizi, Türkiye'nin vergi gelirlerinde düşüşe neden oldu. Ancak kriz sonrası dönemde uygulanan mali politikalar ve teşvikler, ekonomik toparlanmayı destekledi ve vergi gelirlerinde yeniden artış sağladı.

2010'lar ve 2020'ler boyunca Türkiye, çeşitli vergi reformları ve mali politikalar uygulayarak vergi tabanını genişletmeye ve kamu harcamalarını etkin bir şekilde yönetmeye çalıştı. Özellikle dijital vergi sistemlerinin uygulanması ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele önemli gündem maddeleri oldu (Yüksel ve Songur, 2011 s.101-103).

Türkiye'de kamu harcamaları ve vergi gelirleri, ekonomik büyüme, yapısal reformlar ve mali politikalarla şekillenmiştir. 2000 yılı sonrası dönemde yapılan vergi reformları ve kamu harcamalarının etkin yönetimi, mali sürdürülebilirliği sağlamada önemli rol oynamıştır. Vergi gelirlerinin artırılması ve kamu harcamalarının kontrol altına alınması, Türkiye'nin ekonomik istikrarı ve sosyal refahı açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, vergi politikalarının adil, sürdürülebilir ve ekonomik büyümeyi destekleyici olması, uzun vadeli mali disiplin ve sürdürülebilirlik için gereklidir.

3.5. 2000 Yılı Sonrası Kamu Harcamaları

Türkiye'de 2000 yılından sonra kamu harcamaları çeşitli değişimler yaşadı ve genellikle ekonomik, siyasi ve sosyal faktörlere bağlı olarak şekillendi.

2000'li yılların başlarında Türkiye, ekonomik istikrarsızlık ve yüksek enflasyon gibi sorunlarla karşı karşıyaydı. Ancak, 2001 ekonomik krizi sonrasında

Hükümet, IMF tarafından desteklenen bir ekonomik program uygulayarak kamu harcamalarını kısıtlamaya ve mali disiplini sağlamaya çalıştı. Bu dönemde harcamaların kontrol altına alınması ve bütçe açığının azaltılması hedeflendi.

Ancak, 2000'li yılların ortalarından itibaren Türkiye'de ekonomik büyüme ve istikrarın artmasıyla birlikte kamu harcamaları da artmaya başladı. Özellikle altyapı projeleri, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, eğitim ve sosyal güvenlik gibi alanlara yapılan harcamalar arttı.

Sonraki yıllarda ise Türkiye'de siyasi ve ekonomik dalgalanmaların etkisiyle kamu harcamalarında bazı iniş çıkışlar yaşandı. Örneğin, 2013 yılında Gezi Parkı protestoları ve 2016'daki darbe girişimi gibi olaylar, kamu harcamalarını etkileyen faktörler arasındaydı.

Son dönemde ise özellikle COVID-19 salgını gibi beklenmedik olaylar Türkiye'nin kamu harcamalarını etkiledi. Salgınla mücadele kapsamında sağlık harcamaları artarken, ekonomik daralma ile birlikte sosyal yardımlara ve teşviklere yönelik harcamalar da arttı(Şener, 2011, s.18-19).

Tablo 3. 4.

Merkezi yönetim bütçesi harcamaları

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Harcamalar	408,2	448,8	506,3	584,1	678,3	830,8
Faiz Hariç Harcamalar	358,2	398,8	453,3	533,8	621,6	756,8
Personel	96,2	110,4	125,1	148,9	162,1	200,9
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	16,3	18,9	21	24,7	27,3	34,4
Mal ve Hizmet Alımları	36,4	40,8	45,6	54,1	63,6	71,9
Cari Transferler	148,7	162,3	182,7	224,8	270,9	322,9
Sermaye Giderleri	43,8	48,2	57,2	59,7	71	88,3
Sermaye Transferleri	7,7	7,7	10,4	8,9	13,3	16,7
Borç Verme	9,1	10,5	11,3	12,8	13,3	21,7

Faiz Harcamaları	50	49,9	53	50,2	56,7	74
İç Borç Faizi	38,9	38,8	39,2	36,7	39,3	49,2
Dış Borç Faizi	7,4	8,8	10,3	11,3	14,6	19,4
İskonto ve Kısa Vadeli İşlemlere Ait Faiz	3,4	1,6	2,5	1	1,1	3,2
Türev Ürün Giderleri	0	0	0	0	0	0
Kira Sertifikası Giderleri	0,2	0,7	1	1,2	1,7	2,1
	2019	2020	2021	2022	2023	
Harcamalar	1.000,00	1.203,70	1.603,50	2.942,70	6.585,50	
Faiz Hariç Harcamalar	900,1	1.069,80	1.422,70	2.631,80	5.910,80	
Personel	249,9	287,8	346,3	615,3	1.324,50	
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	43	48,3	57,4	96,9	185,7	
Mal ve Hizmet Alımları	84,4	97	133,5	257,7	452,9	
Cari Transferler	400,3	498,1	626,8	1.126,40	2.373,60	
Sermaye Giderleri	80,7	93,7	131,3	276,9	543	
Sermaye Transferleri	16,3	15,2	25,5	48,8	858,1	
Borç Verme	25,4	29,7	102	209,9	173	
Faiz Harcamaları	99,9	134	180,9	310,9	674,6	
İç Borç Faizi	70,6	90,8	119,7	195,5	373,6	
Dış Borç Faizi	24,2	31,3	40,3	79,6	130,4	
İskonto ve Kısa Vadeli İşlemlere Ait Faiz	1	2,1	7,9	11,8	94,1	
Türev Ürün Giderleri	0,7	2,9	3,8	6,8	10,6	
Kira Sertifikası Giderleri	3,5	6,8	9,2	17,2	65,9	

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.4'e göre, Merkezi Yönetim Bütçe harcamalarının 2013'den 2023 yılına gelene kadar yaklaşık olarak 15 kat arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 3. 5.*Merkezi yönetim bütçesi harcamalarının Gsyh'ye oranı*

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Harcamalar	22,4	21,8	21,5	22,2	21,6	22,1
Faiz Hariç Harcamalar	19,6	19,4	19,3	20,3	19,8	20,1
Personel	5,3	5,4	5,3	5,7	5,2	5,3
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Mal ve Hizmet Alımları	2	2	1,9	2,1	2	1,9
Cari Transferler	8,2	7,9	7,8	8,6	8,6	8,6
Sermaye Giderleri	2,4	2,3	2,4	2,3	2,3	2,3
Sermaye Transferleri	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4
Borç Verme	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,6
Faiz Harcamaları	2,7	2,4	2,3	1,9	1,8	2
İç Borç Faizi	2,1	1,9	1,7	1,4	1,3	1,3
Dış Borç Faizi	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
İskonto ve Kısa Vadeli İşlemlere Ait Faiz	0,2	0,1	0,1	0	0	0,1
Türev Ürün Giderleri	0	0	0	0	0	0
Kira Sertifikası Giderleri	0	0	0	0	0,1	0,1
	2019	2020	2021	2022	2023*	
Harcamalar	23,2	23,8	22,1	19,6	25,1	
Faiz Hariç Harcamalar	20,8	21,2	19,6	17,5	22,5	
Personel	5,8	5,7	4,8	4,1	5	
Sosyal Güvenlik Kurum. Devlet Primi	1	1	0,8	0,6	0,7	
Mal ve Hizmet Alımları	2	1,9	1,8	1,7	1,7	
Cari Transferler	9,3	9,9	8,6	7,5	9	

Sermaye Giderleri	1,9	1,9	1,8	1,8	2,1
Sermaye Transferleri	0,4	0,3	0,4	0,3	3,3
Borç Verme	0,6	0,6	1,4	1,4	0,7
Faiz Harcamaları	2,3	2,7	2,5	2,1	2,6
İç Borç Faizi	1,6	1,8	1,7	1,3	1,4
Dış Borç Faizi	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5
İskonto ve Kısa Vadeli İşlemlere Ait Faiz	0	0	0,1	0,1	0,4
Türev Ürün Giderleri	0	0,1	0,1	0	0
Kira Sertifikası Giderleri	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Yıllık GSYH verileri açıklanmamış olup, yıllık veriler 4 çeyreğin toplamı suretiyle elde edilmiştir.

Tablo 3.5'e göre Merkezi Yönetim Bütçe Harcamalarına benzer şekilde GSYH'ye oran olarak bakıldığında artışın olduğu söylenebilir. Bu harcamaların büyük bir kısmının faiz dışı harcamalardan oluştuğu görülmektedir.

3.6. 2000 Yılı Sonrası Vergi Gelirleri

2000 yılından sonra Türkiye'deki vergi gelirleri çeşitli faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterdi. Vergi gelirleri, vergi politikalarındaki değişiklikler, ekonomik koşullar, istihdam düzeyi, vergi tahsilat verimliliği gibi faktörlerden etkilenebilir.

Genel olarak, 2000'li yılların başlarında Türkiye'de ekonomik istikrarsızlık ve yüksek enflasyon gibi sorunlarla mücadele ediliyordu. Bu dönemde vergi gelirleri de bu ekonomik koşullara paralel olarak dalgalanmalar gösterdi.

Ancak, 2001 ekonomik krizi sonrasında Türkiye, IMF destekli bir program çerçevesinde ekonomik reformlar gerçekleştirdi. Vergi sistemi de bu reformlar kapsamında revize edildi ve vergi tahsilatında artış sağlanmaya çalışıldı.

Sonraki yıllarda ise Türkiye'de ekonomik büyüme ve istikrarın artmasıyla birlikte vergi gelirlerinde genel olarak bir artış görüldü. Vergi tahsilatında artan verimlilik, vergi tabanının genişlemesi ve ekonomik büyümeyle birlikte artan gelirler vergi gelirlerini olumlu yönde etkiledi.

Ancak, siyasi ve ekonomik dalgalanmaların etkisiyle vergi gelirlerinde bazı iniş çıkışlar yaşandı. Özellikle 2008 küresel mali krizi ve sonrasında yaşanan ekonomik dalgalanmalar, vergi gelirlerini etkileyen faktörler arasındaydı (Devrim, 1983, s. 4).

TABLO 3. 6.

Merkezi yönetim bütçesi dengesi

	2022											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
GELİRLER	176	271	156	164	318	181	197	306	207	224	348	252,9
Genel Bütçe Gelirleri	174	263	151	159	314	174	194	301	202	220	341	245,4
Vergi Gelirleri	147	180	127	136	290	153	169	272	174	182	312	211,7
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	26,1	82,3	24	23	24,5	21,7	24,8	29,5	28,5	37,9	29,4	33,7
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	1,9	4,2	3,9	4	2,8	5,5	2,7	3,8	4,3	3,4	5,3	6,6
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	0,7	3,7	0,7	0,8	0,8	1,1	0,7	0,8	0,6	1,1	1	0,9
HARCAMALAR	146	201	225	214	174	212	261	302	286	307	239	375,1
Faiz Hariç Harcamalar	132	157	198	195	156	199	244	280	253	246	215	356,9
Faiz Harcamaları	14,2	43,7	26,9	19,1	17,9	12,8	16,7	22,6	33,1	61,1	24,4	18,2
BÜTÇE DENGESİ	30	69,7	-69	-50,2	144	-31,1	-64	3,6	-78,6	-83,3	108	-122
FAİZ DIŞI BÜTÇE DENGESİ	44,3	113	-42	-31	162	-18,3	-47,3	26,2	-45,5	-22,1	133	-104

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.6'ya bakıldığında genel bütçe gelirlerinin dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Harcamalar da yine aynı şekilde dalgalı bir seyir

izlemiştir. Sekizinci ve onuncu ayda artıp on ikinci ayda en yüksek seviyeye gelmiştir.

Tablo 3.6.

Merkezi yönetim bütçesi dengesi (devamı)

	2023											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
GELİRLER	289	218,8	287	268	549	268,2	504	614	441,3	474	747	549,9
Genel Bütçe Gelirleri	280	206,7	278	259	542	261,8	498	607	432,8	464	735	532,9
Vergi Gelirleri	253	179,6	199	232,7	507	231,2	450	543	386,2	409	669	440,9
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	27,5	27,1	79,5	26,2	34,8	30,6	47,3	63,5	46,6	54,3	66,9	92
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	5,7	9,1	5,5	7,4	6	4,6	4,8	5,7	6,8	8,3	9,4	14,9
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	3	3	3,2	1,6	1,3	1,9	2	1,6	1,6	1,7	2,1	2,1
HARCAMALAR	321	389,4	334	400,4	431	487,9	456	563	570,5	569	671	1.392,50
Faiz Hariç Harcamalar	300	355,2	289	365,9	328	450,5	418	476	499,7	502	577	1.350,10
Faiz Harcamaları	21,4	34,2	45,1	34,5	103	37,4	37,7	87,1	70,8	66,8	94,6	42,3
BÜTÇE DENGESİ	-32,2	-171	-47,2	-133	119	-220	48,6	51,3	-129	-95,5	75,6	-842,5
FAİZ DIŞI BÜTÇE DENGESİ	-10,9	-136	-2,1	-98	222	-182	86,3	138	-58,5	-28,7	170	-800,2

Tablo 3.6' ya göre bakıldığında Merkezi Yönetim Bütçe Dengesinin 2013 ile 2024 yılları arasındaki verilerin dalgalı bir seyir izlediği görülebilir. Vergi gelirlerinde dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV, gümrük vergileri) payı yüksek oldu. Gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilerin payı ise daha sınırlı kaldı. 2000'lerin başında yüksek olan faiz giderleri, 2001 krizinden sonra uygulanan ekonomik programlarla azaltıldı ve faiz dışı harcamalar artırıldı.

Tablo 3.6.*Merkezi yönetim bütçesi dengesi (devamı)*

	2024			2023	2024
	1	2	3	Ocak-Mart	Ocak-Mart
GELİRLER	617,2	536,1	483,8	794,7	1.637,20
Genel Bütçe Gelirleri	605,3	501,6	471,1	765,2	1.577,90
Vergi Gelirleri	517,2	406,3	420,5	631	1.344,00
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	88,1	95,3	50,6	134,1	233,9
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	8,8	23,5	10,6	20,3	42,9
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	3,2	11	2,2	9,2	16,4
HARCAMALAR	768	689,9	692,8	1.044,80	2.150,70
Faiz Hariç Harcamalar	646,9	635,1	618,3	944,1	1.900,20
Faiz Harcamaları	121,1	54,8	74,6	100,7	250,5
BÜTÇE DENGESİ	-151	-154	-209	-250	-513,5

FAİZ DİŐİ						
BÜTÇE DENGESİ	-29,6	-99	-134	-149,4	-263	

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.6' ya göre bakıldığında Merkezi Yönetim Bütçe Dengesinin 2013 ile 2024 yılları arasındaki verilerin dalgalı bir seyir izlediği görülebilir. 2018 yılında faiz dışı dengenin fazla verdiği görülmektedir. 2024 yılında bütçe açığının arttığı görülmektedir. Genel olarak ise 2013 ve 2024 yılları arasında bütçe açığının arttığı görülmektedir.

Tablo 3. 7.

Merkezi yönetim bütçesi gelirleri

	2022					
	1	2	3	4	5	6
Gelirler	176.00	270.55	155.96	164.11	317.75	181.01
	2	5	7	4	3	9
Genel Bütçe Gelirleri	173.49	262.63	151.37	159.28	314.19	174.38
	2	4	6	8	4	2
Vergi Gelirleri	147.41	180.32	127.41	136.28	289.71	152.63
	8	9	0	1	8	5
Motorlu Taşıtlar Vergisi	41.970	99.354	30.290	28.548	176.196	25.893
					6	
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	27.473	16.734	24.539	24.000	24.233	22.257
Gelir Vergisi	14.497	82.619	5.751	4.548	151.963	3.636
Kurumlar Vergisi	7.640	1.436	1.099	884	1.094	1.233

Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	110	141	175	178	417	381
Veraset ve İntikal Vergisi	7.530	1.271	924	705	677	852
7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V.	0	0	0	0	0	0
Değerli Konut Vergisi	-1	24	0	1	0	0
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	51.138	32.023	35.840	48.022	53.291	53.725
Dâhilde Alınan KDV	22.142	8.350	6.337	11.580	17.242	8.876
Özel Tüketim Vergisi	22.202	18.855	24.778	30.017	30.617	38.907
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	5.095	3.094	3.092	4.782	3.613	4.096
Şans Oyunları Vergisi	729	698	664	645	797	819
Özel İletişim Vergisi	645	620	641	691	606	699
Dijital Hizmet Vergisi	325	407	329	306	417	328
Konaklama Vergisi	0	0	0	0	0	0

Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan V.	35.829	40.782	50.996	49.868	49.312	61.344
İthalde Alınan KDV	31.575	35.707	45.027	44.133	43.652	54.579
Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	4.254	5.075	5.969	5.734	5.660	6.765
Damga Vergisi	3.307	2.491	3.108	3.106	3.090	2.915
Harçlar	6.247	3.818	4.978	5.572	5.627	7.253
Diğer Vergiler	1.288	424	1.099	281	1.108	272
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	26.074	82.306	23.967	23.007	24.477	21.747
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	1.858	4.240	3.864	3.977	2.800	5.545
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	652	3.680	727	849	759	1.092

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.7'ye bakıldığında, Türkiye'nin merkezi yönetim bütçe gelirleri, ekonomik büyüme, vergi politikaları ve küresel gelişmelerin etkisiyle önemli değişiklikler göstermiştir. Bu dönemde bütçe gelirlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya (GSYH) oranı dalgalı bir seyir izlemiştir. Bu süreçte, vergi gelirlerinin bütçe içindeki payı ve vergi türlerinin dağılımı da değişiklikler göstermiştir. Özellikle dolaylı vergilerin (Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi gibi) toplam vergi gelirleri içindeki payı artış eğiliminde olmuştur.

Tablo 3.7.*Merkezi yönetim bütçesi gelirleri (devamı)*

	2022					
	7	8	9	10	11	12
Gelirler	196.98 0	305.93 0	206.94 0	224.16 2	347.73 4	252.93 1
Genel Bütçe Gelirleri	193.64 0	301.32 2	201.99 8	219.71 1	341.40 2	245.36 9
Vergi Gelirleri	168.84 8	271.85 8	173.46 8	181.80 6	312.00 1	211.66 5
Motorlu Taşıtlar Vergisi	35.231	134.88 2	37.582	40.272	163.08 2	50.617
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	32.717	33.831	32.635	36.102	40.033	41.909
Gelir Vergisi	2.514	101.05 1	4.947	4.171	123.04 9	8.708
Kurumlar Vergisi	6.665	2.299	1.061	881	1.198	1.064
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	124	165	171	190	509	325
Veraset ve İntikal Vergisi	6.540	2.117	889	692	689	740
7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V.	0	0	0	0	0	0

Değerli Konut Vergisi	1	16	1	-1	0	0
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	64.131	58.752	61.836	70.507	72.613	76.770
Dâhilde Alınan KDV	20.140	13.196	16.037	18.672	17.553	15.019
Özel Tüketim Vergisi	36.296	39.351	37.776	42.309	46.198	52.484
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	5.771	4.273	5.369	6.998	5.897	6.560
Şans Oyunları Vergisi	599	648	1.078	1.034	1.470	1.119
Özel İletişim Vergisi	763	910	914	916	1.014	878
Dijital Hizmet Vergisi	562	373	661	577	481	709
Konaklama Vergisi	0	0	0	0	0	0
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan V.	54.560	65.987	62.657	59.092	62.860	64.754
İthalde Alınan KDV	48.395	57.925	54.574	51.944	54.951	56.503
Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	6.165	8.062	8.084	7.148	7.909	8.252
Damga Vergisi	3.391	3.548	3.802	3.873	4.473	4.840
Harçlar	4.728	5.964	6.164	6.281	7.343	12.799

Diğer Vergiler	142	426	365	900	432	822
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	24.792	29.464	28.529	37.905	29.401	33.704
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	2.651	3.803	4.303	3.399	5.345	6.646
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	689	805	640	1.052	987	916

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.7 'ye bakıldığında, Türkiye'nin merkezi yönetim bütçe gelirleri, yıllar içinde ekonomik koşullar, vergi politikaları ve küresel gelişmelere bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Özellikle son yıllarda bütçe gelirlerinde önemli artışlar kaydedilmiştir. 2024 yılı Ekim ayında, merkezi yönetim bütçe gelirleri bir önceki yılın aynı ayına göre %62,4 artışla 769 milyar 207 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde bütçe giderleri ise %67,9 artarak 955 milyar 478 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu veriler, bütçe gelirlerindeki artışın yanı sıra giderlerde de belirgin bir yükseliş olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.7.

Merkezi yönetim bütçesi gelirleri (devamı)

	2023					
	1	2	3	4	5	6
Gelirler	289.078	218.828	286.821	267.973	549.424	268.225
Genel Bütçe Gelirleri	280.361	206.685	278.110	258.951	542.166	261.750

Vergi Gelirleri	252.826	179.620	198.590	232.704	507.414	231.158
Motorlu Taşıtlar Vergisi	58.760	32.053	41.625	57.371	303.967	56.115
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	49.578	27.410	40.185	47.673	48.236	46.040
Gelir Vergisi	9.181	4.643	1.440	9.698	255.731	10.074
Kurumlar Vergisi	13.360	1.917	1.381	1.285	1.808	1.839
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	211	248	206	180	607	557
Veraset ve İntikal Vergisi	13.149	1.627	1.174	1.105	1.200	1.284
7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V.	0	0	0	0	0	0
Değerli Konut Vergisi	0	42	1	0	0	-3
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	97.086	74.293	65.649	94.206	103.813	83.560
Dâhilde Alınan KDV	40.967	21.059	8.283	28.800	29.586	-2.757
Özel Tüketim Vergisi	44.788	42.709	47.777	53.608	62.442	73.744
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	8.485	7.015	6.729	8.878	7.700	9.084

Şans Oyunları Vergisi	1.179	1.633	1.310	1.530	1.716	1.726
Özel İletişim Vergisi	1.093	1.056	1.006	1.085	780	1.271
Dijital Hizmet Vergisi	574	686	417	167	1.365	127
Konaklama Vergisi	0	135	127	138	225	366
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan V.	60.487	59.021	73.554	64.978	79.819	76.221
İthalde Alınan KDV	52.434	51.554	64.063	57.101	68.154	65.487
Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	8.053	7.467	9.491	7.877	11.664	10.734
Damga Vergisi	7.018	4.841	5.712	6.293	6.424	5.519
Harçlar	13.368	6.432	8.720	7.706	9.719	7.763
Diğer Vergiler	2.748	1.063	1.948	865	1.865	142
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	27.535	27.065	79.521	26.247	34.752	30.592
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	5.669	9.124	5.529	7.403	5.995	4.589
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	3.048	3.020	3.182	1.619	1.262	1.886

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Kasım 2024'te ise bütçe gelirleri, geçen yılın aynı ayına göre %25,8 artışla 939 milyar 460 milyon TL'ye yükselmiştir. Bütçe giderleri de %42,5 artarak 956 milyar 105 milyon TL olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde bütçe açığı 16 milyar 646 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak, merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde vergi gelirleri önemli bir paya sahiptir. Özellikle dolaylı vergiler (Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi gibi) bütçe gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca, vergi dışı gelirler de bütçe gelirlerine katkı sağlamaktadır.

Tablo 3.7.

Merkezi yönetim bütçesi gelirleri (devamı)

	2023					
	7	8	9	10	11	12
Gelirler	504.413	613.956	441.265	473.750	746.810	549.945
Genel Bütçe Gelirleri	497.651	606.644	432.831	463.720	735.350	532.924
Vergi Gelirleri	450.316	543.183	386.224	409.427	668.493	440.911
Motorlu Taşıtlar Vergisi	92.398	229.230	79.117	84.386	343.415	101.892
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	70.830	68.166	64.291	72.184	77.111	82.309
Gelir Vergisi	21.568	161.064	14.826	12.202	266.304	19.582
Kurumlar Vergisi	12.761	3.710	1.593	1.434	2.013	1.387
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	218	247	212	302	835	414
Veraset ve İntikal Vergisi	12.541	3.433	1.379	1.132	1.178	973

7456 Sayılı Kanun Kap. Alınan Ek Motorlu Taşıtlar V.	1.583	6.908	5.654	3.123	9.782	3.025
Değerli Konut Vergisi	2	31	2	1	0	1
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	212.235	171.928	174.210	183.416	177.843	190.359
Dâhilde Alınan KDV	108.373	51.173	55.889	63.457	51.820	48.818
Özel Tüketim Vergisi	83.578	104.100	98.770	97.434	102.598	116.647
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	15.302	10.575	12.194	14.764	14.849	17.168
Şans Oyunları Vergisi	1.218	2.143	3.219	3.675	4.943	4.111
Özel İletişim Vergisi	1.414	1.989	1.613	1.700	1.764	1.879
Dijital Hizmet Vergisi	1.591	712	1.067	1.245	1.056	1.303
Konaklama Vergisi	761	1.237	1.458	1.142	814	432
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan V.	110.213	112.423	107.532	118.705	115.384	116.747
İthalde Alınan KDV	94.953	96.798	93.321	103.114	101.035	101.495

Gümrük Vergileri ve Diğer Dış Ticaret Gelirleri	15.260	15.625	14.212	15.591	14.350	15.252
Damga Vergisi	7.459	7.788	7.104	7.428	8.092	8.914
Harçlar	13.387	10.928	10.889	10.600	11.796	18.247
Diğer Vergiler	280	268	125	334	167	341
Diğer Genel Bütçe Gelirleri	47.335	63.461	46.608	54.293	66.857	92.012
Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	4.783	5.705	6.797	8.330	9.362	14.885
Düzenleyici, Denetleyici Kurulların Gelirleri	1.979	1.607	1.636	1.700	2.098	2.136

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

Tablo 3.7.' ye bakıldığında Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri 2022'den 2024'e kadar arttığı söylenebilir. 2023 yılında ki vergi gelirlerinin 2022 yılına göre arttığı gözlemlenmektedir. Genel olarak merkezi yönetim bütçe gelirlerinin düzenli bir şekilde arttığı söylenebilir.

3.6.1. Türkiye'de Vergi Gelirlerine İlişkin Göstergeler

Türkiye'de vergi gelirlerine ilişkin göstergeler, ekonominin genel durumu, vergi politikalarının etkinliği ve maliye politikasının sürdürülebilirliği hakkında önemli bilgiler sağlar. Bu göstergeler, vergi gelirlerinin ekonomik büyüklük içindeki payı, vergi gelirlerinin kompozisyonu, vergi yükü, kayıt dışı ekonomi ve vergi uyumu gibi çeşitli alanları kapsar (Bulutoglu, 1978, s. 122).

Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı, Vergi gelirlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) içindeki payı, bir ülkenin vergi kapasitesini ve vergi toplama etkinliğini gösterir. Türkiye'de vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı, yıllar itibarıyla ekonomik büyüme ve vergi politikalarına bağlı olarak değişim göstermektedir.

Vergi Gelirlerinin Kompozisyonu, Vergi gelirlerinin hangi tür vergilerden elde edildiği, vergi sisteminin yapısını ve dayanıklılığını gösterir. Türkiye'de vergi gelirlerinin kompozisyonu, dolaylı ve doğrudan vergiler olarak iki ana kategoriye ayrılabilir:

Vergi Yüğü, vergi yükü, toplam vergi gelirlerinin GSYİH'ya oranıdır ve ekonominin vergi yükümlülüklerini ne kadar taşıyabildiğini gösterir. Türkiye'de vergi yükü, diğer OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında genellikle daha düşüktür. Vergi yükünün düşük olmasının bir nedeni, kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ve vergi tabanının darlığı olabilir.

Kayıt Dışı Ekonomi, kayıt dışı ekonomi, vergi gelirlerini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Türkiye'de kayıt dışı ekonomi, toplam ekonomik faaliyetlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kayıt dışı ekonominin küçültülmesi, vergi tabanının genişletilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması için kritik öneme sahiptir.

Vergi Uyum ve Denetim, vergi uyumu, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiğini gösterir. Türkiye'de vergi uyumunun artırılması amacıyla çeşitli denetim ve teşvik mekanizmaları uygulanmaktadır. Elektronik beyanname ve dijital vergi sistemlerinin yaygınlaştırılması, vergi uyumunu artırmada etkili olmuştur.

Vergi Gelirlerinin Büyüme Oranı, vergi gelirlerinin yıllık büyüme oranı, ekonomik büyüme ve vergi politikalarının etkinliğini yansıtır. Türkiye'de vergi gelirleri, ekonomik büyüme dönemlerinde hızlı artış göstermiş, durgunluk dönemlerinde ise daha yavaş bir büyüme kaydetmiştir.

Vergi Gelirlerinin Dağılımı, vergi gelirlerinin sektörel ve bölgesel dağılımı, vergi adaleti ve ekonomik dengesizlikler açısından önemli bir göstergedir. Türkiye'de vergi gelirlerinin büyük bir kısmı sanayi ve hizmet sektörlerinden elde edilmektedir. Bölgesel olarak ise vergi gelirleri, ekonomik olarak daha gelişmiş bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

Vergi Harcaması (Vergi Teşvikleri), vergi harcaması, devletin vergi muafiyetleri, indirimleri ve teşvikleri yoluyla topladığı vergilerde yaptığı feragatleri ifade eder.

Türkiye'de çeşitli sektörler ve faaliyetler için uygulanan vergi teşvikleri, vergi gelirlerinin toplamını etkileyen önemli bir faktördür. (Nadaroğlu, 1992, s. 81).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütçede yer alan kamu harcamalarının finansmanında en önemli kalem vergi gelirleridir. Vergi gelirleri ise dolaylı ve dolaysız vergilerden oluşmaktadır. Türkiye'de vergi gelirlerinin büyük bir kısmı dolaylı vergilerden oluşmaktadır. KDV, ÖTV gibi harcama üzerinden alınan vergiler, vergi gelirlerinin yaklaşık %70 ini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD ülkeleri incelendiğinde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisinde payının %25 civarında olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin bu alanda yapacağı yapısal reformlarla birlikte dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının kademeli olarak düşürülmesi gerekmektedir. Çünkü dolaylı vergiler harcama üzerinden alındığı için gelir dağılımı adaletini sağlamada olumsuz bir etki ortaya koymaktadır.

Dünyada gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi Türkiye’de de vergi gelirleri, kamu gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Ancak kayıtdışı ekonominin yaygın olması dolaysız vergilerin payının yüksek olmasına yol açmaktadır. Bunun için kamu harcamaları finanse edilirken dolaysız vergilerin payının artırılması gerekir. Gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergileri artırmaya yönelik yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de 2000 yılı sonrası kamu harcamaları incelendiğinde, olağanüstü dönemlerde kamu harcamalarının hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Buna paralel olarak devletin kamu gelirlerini artırması gerekliliği kaçınılmazdır. Bu nedenle vergiler hukuki cebir altında alındığı için büyük bir kısmı vergilerle karşılanmaktadır. Aksi takdirde bütçe açığı artacak ve kamu maliyesi bozulacaktır. Ancak kamu gelirlerinin en önemli kalemi olan vergilerde dolaylı verginin payının artırılması istenen bir durumdur.

Maliye politikalarının en önemli amaçlarından birisi olan gelir dağılımı adaletini sağlamak için de dolaysız vergilerin payının artırılıp, dolaylı vergilerin payının azaltılması gerekmektedir. Bunun için maliyenin denetim faaliyetlerin artırması gerektiği söylenebilir. Kayıtdışı ekonomi kayıt altına alındıkça, dolaysız vergilerin payının da artacağı beklenmektedir. 2000 yılı sonrası Türkiye’de kamu harcamaları ve vergi gelirleri, sürdürülebilir mali yapı, adil vergi sistemi ve kamu kaynaklarının verimli kullanımı çerçevesinde şekillenmiştir. Vergi tahsilatını artırmak için dijitalleşme hızlandırılmalı ve elektronik sistemler daha etkin kullanılmalıdır. Kamu harcamalarının öncelikli alanlara (eğitim, sağlık, altyapı gibi) yönlendirilmesi sağlanmalı ve harcamaların etkinliği artırılmalıdır. Ekonomik büyümeyi destekleyen yatırımlarla vergi gelirleri artırılabilir. İstihdam teşvikleri ve sektör destekleri, dolaylı olarak vergi gelirlerini olumlu etkiler. Vergi indirimleri ve teşvik politikaları, uzun vadeli yatırımları artıracak şekilde düzenlenmelidir. Sosyal harcamaların

artırılmasında verimli finansman modelleri geliştirilmeli, özel sektörle iş birliği yapılabilir. Çevre koruma ve sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda karbon vergisi gibi uygulamalar devreye alınabilir. Yerel yönetimlerin mali bağımsızlıklarını artırmak için yerel vergi kaynakları çeşitlendirilmelidir. Yerel kamu harcamalarının etkinliği artırılarak kaynak israfı önlenmelidir.

Bu öneriler, Türkiye'nin kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi daha sürdürülebilir, adil ve etkili bir şekilde yönetmesine katkı sağlayabilir. Amaç, ekonomik büyüme ve toplumsal refahı destekleyen bir mali yapı oluşturmaktır.

KAYNAKLAR

Akalın, Gü1998, "Maliyenin İflası Tartışmaları, Mali Reform ve Çıkış Yolları"

M.Ü. Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No:10, İstanbul.

Akalın, Güneri 2000, Kamu Ekonomisi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Akdoğan, Abdurrahman 2002, Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, 8.Baskı Ankara.

Aksu, Ömer 1993, Gelir ve Servet Dağılımı İ.Ü. Yayınları No: 3698, İstanbul.

Aktan, Coşkun Can 2002, "Bir Piyasa Başarısızlığı Olarak Gelir Dağılımında

Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu: Kamu Ekonomisinin Rolü ve Kamu Politikası Araçları".

Altuğ, Osman 1994. Kayıt Dışı Ekonomi. Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul.

Aren, Sadun 1992, İstihdam Para ve İktisadi Politika, Savaş Yayınları, 10. Baskı,

Ankara.

- Arrow, J. Kenneth 1963, Social Choice and Individual Values, Yale University Pres.
- Aslan, M. Hanefi 1997, Enflasyonist Finansman Politikası, Ak-Bil Yayıncılık, 1.Baskı Bursa.
- Ataç, Beyhan (2013) Maliye Politikası 10.Baskı Ankara, Turhan Kitabevi.
- Baeli, J. (2021) Analysis Of Tax Compliance Based On Psychological Factors And Tax Administration AKADEMİK: Jurnal Mahasiswa Ekonomi And Bisnis.
- Bao, Y. ; Guo, J-T (2004) Reexamination of Economic Growth, Tax Policy and Distributive Politics Review Of Development Economics, 8(3), 474-482.
- Barro, Robert J. 2000, Education and Economic Growth.
- Brochier, H. LLAU P: MICHALAET, A 1981, Maliye Ekonomisi, Ankara İktisdi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 160, 1.Basım, Ankara.
- Buchanan, James M. 1991, Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat, İzmir, s. 29.
- Bulutoğlu, K. 1978, Türk Vergi Sistemi, Cilt 1, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Bulutoğlu, Kenan: Vergi Politikası, İstanbul 1962.
- Burgess, R. And Stern, N. 2007, ‘‘Vergileme ve Kalkınma’’ Maliye Dergisi, Çev: Mustafa Durmuş, S: 152, Ocak-Haziran,30.
- Buyrukoğlu S. ve Buzkıran D. 2016. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi.
- Buyrukoğlu, S. Ve Erasa, İ. 2012 Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi, Vergi Dünyası Dergisi, 375.
- Çarıkcı, Emin 1983, ‘‘Yarı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Sanayileşme Politikaları’’Turhan Ktabevi, Ankara.
- Çimen, Gamze 2022, Türkiye’de Vergi Optimalitesi, Laffer Teoreminin Geçerliliği, İstanbul.
- Çoban, H. 2004 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çöloğlu, Halit 1983, ‘‘Stagflasyon 1975-1980 Türkiye Bunalımı’’ Ekonomi Politika Toplum, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.
- Demir, Osman 1997 Ekonomide Devlet, No:71 Ankara.
- Devrim, Fevzi, Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası no:4, İzmir 1983.

- Dikmen, Orhan: Maliye Dersleri, İstanbul, 1969.
- Downs, Anthony 1957, An Economic Theory Of Democracy Harper Row Publishers, New York.
- Eğilmez, Mahfi: ‘Avrupa Topluluğunda Katma Değer Vergisi Uyumlaştırılması’
- Eker, Aytaç, Asuman Altay ve Mustafa Sakal 2004, Maliye Politikası Teori İlkeler ve Yöntemler, 4. Baskı, İzmir.
- Erdem, Metin 2009, Devlet Borçları, 3.Baskı, Bursa.
- Erginay, Akif: Vergi Hukuku, Ankara 1986.
- Gedik, M. (2019) Vergi Teşvik Araçları ve Yatırımlar: OECD Ülkeleri İçin Bir Değerlendirme, Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dengesi 421-235.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, <https://w.w.w.gib.gov.tr>.
- Gökbunar, Ramazan ve Halit, Yanıkkaya 2004, Etkin Devlet ve Ekonomik Gelişme, Odak Yayın Dağıtım, Ankara.
- Görgün, Sevim, Maliye Politikası, İstanbul 1977.
- Gümüş, Erdal (2012), ‘Stagflasyon ve Maliye Politikası’ Maliye Politikası 1. (Editör: Beyhan Ataç), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını İçinde.
- Gürsoy, Bedri: Kamusal Maliye, Cilt 1 Ankara 1980.
- Haller, Heinz 1994, Maliye Politikası Teorik Esasları ve Temel Problemleri, 3.Baskı, İstanbul.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://www.hmb.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri>, Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi Finansmanı.
- Hedtkamp, Güner: Lehrbuch Der Finanzwissen-Schaft, Darmstadt/Germany, 1977.
http://www.cihanyuksel.org/mly315_ders_notu.pdf
- İlkmen, Şeref Nuri: Maliye, İstanbul 1970.
- Kanca, O. ve Bayrak M. 2015, Gazi İktisat ve İşletme Dergisi.
- Karakoç, Yusuf; ‘Anayasal Vergilendirme İlkeleri Üzerine Bir Değerlendirme’ (Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15 Özel Sayı, 2013, Prof. Dr. M. Polat Soyer’e Armağan, C.II, İzmir, 2014, s. 1259-1308), Vergilendirme İlkeleri.
- Kaynar, Bilgin H. 2011, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, sayı:2.
- Kıyıcı, G. 2019 Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi.
- Kirmanoglu, Hülya 2009, Kamu Ekonomisi Analizi, 2.Baskı, İstanbul.
- Luts, Fischer, Finanzsystem und Finanzverwaltung Der Turkey, Köln 1983.
Maliye Dergisi, Sayı:49, Ocak-Şubat 1981.
- Musgrave, Richard: The Theory Of Public Finance, New York 1959.

- Mutluer, Kamil, Erdoğan Öner, Kesik Ahmet (2010) Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı İstanbul.
- Nadaroğlu, Halil: Kamu Maliyesi Teorisi, Ankara 1992.
- Özbilen, Şevki 1998, Maliye Politikası, Ezgi Kitabevi, 1.Baskı, Bursa.
- Öztürk, Nazım 2018, Kamu Tercih Kuramı, 1.Baskı, Bursa.
- Öztürk, Nazım 2020, Kamu Maliyesi, 5.Baskı, Bursa.
- Öztürk, Nazım 2020, Maliye Politikası, 5.Baskı, Bursa.
- Paya, Merih 2007, Para Politikası ve Torisi.
- Pınar, Abuzer 2006, Maliye Politikası Teori ve Uygulama, 1.Baskı, Ankara.
- Prof. Dr. Mircan Tokatlıoğlu, Doç. Dr. Ufuk Selen Maliye Politikası, Gözden Geçirilmiş 2.Baskı.
- Prof. Dr. Osman Pehlivan, "Kamu Maliyesi" Trabzon 2008. S:2078.
- Savaş, Vural 2000, 2. Baskı.
- Sekdur, Mahmut; Altun, Muhsin: Mali Hukuk Ansiklopedisi Ankara 2001.
- Sönmez, Nezihe, "Vergi Hukuku, Teorik Yapı İlkeler Ve Gelir Vergisi", Bayraklı Matbaası, İzmir 1986.
- Sönmez, Sinan 1987, "Kamu Ekonomisi Teorisi, Kamu Harcamalarında Etkinlik Arayışı", 1.Baskı, Ankara.
- Stiglitz Joseph E: Economics Of The Public Sector, Second Edition, W.W. Norton Company, New York, 1988.
- Şener, O. 2011 Maliye Politikası, Sosyal Bilimler Dergisi. T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları No:949,Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:519.
- Taylor, Y. (2010) Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri Ve Türk Özel Tüketim Vergi Uygulaması, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 225-226-227-440
- Tosunoğlu, Şebnem, (2012) Devlet Borçlanmasının Genel Özellikleri, Devlet Borçları.
- Tuncer, Selahattin, (1971) Kamu Maliyesi, Eskişehir İktisadi Ve İdari Bilimler Akademisi Yayınları.
- Turan, 2008 Bir Literatür İncelemesi, Sayıştay Dergisi, S:69.
- Türk, İsmail (1992) Kamu Maliyesi, Turhan Kitabevi, 1.Baskı, Ankara.

Vural, İstikala Y. (2005) ‘‘Mali Disiplin ve Ekonomik İstikrarın Sağlanmasında Yeni Bir Araç, Maliye Politikası Kuralları’’ , Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikaları (Editörler: Coşun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural), Ankara: Seçkin Yayıncılık içinde ss. 181-201.

Yıldırım, E; Yıldırım R. 2001 XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu, Mayıs 2001, Antalya.

Yüksel C. ve Songur M. 2011 Kamu Harcamalarının Bileşenleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Analiz 1980-2010, Maliye Dergisi, s:161, Temmuz-Aralık.